

ติ๊กลองอย่างไรให้ได้สุขภาพที่ยั่งยืน

สุวัฒน์ ญาณะโค
กาญจนา แก้วเทพ

สารบัญ

หน้า

1. เบิกโรง
2. เส้นทางชีวิตของกลองสะบัดชัย
3. ยกแรกของการหวนกลับมาของกลองเพื่อการพัฒนาเยาวชน
4. ยกสอง: เมื่อไตร่ตรองแล้ว ก็มองใหม่และคิดใหม่
5. กิจกรรมที่หนึ่ง: เสริมกำลังแกนนำ
6. กิจกรรมที่สอง: สร้างฐานเสาให้มั่นคง
7. กิจกรรมที่สาม: ใช้ปัญญาเสริมใยเหล็กแก่เสาหลัก
8. กิจกรรมที่สี่: ขยับปัญญากลุ่มเป้าหมาย
9. กิจกรรมที่ห้า: การประมวลสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูล
10. กิจกรรมที่หก: คืบข้อมูลให้ชุมชนพร้อมมูลค่าเพิ่ม
11. กิจกรรมที่เจ็ด: เรียนรู้ขยายฐาน
12. กิจกรรมที่แปด: พบกับต้นฉบับทางวัฒนธรรม
13. กิจกรรมที่เก้า: ขยับปัญญาแล้วจึงจะมาเขยื้อนกาย
14. กิจกรรมที่สิบ: สำแดงพลังเสียงกลองดังกังวาน
15. กิจกรรมที่สิบเอ็ด: สั่งลาด้วยการประเมินผล

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาพ
โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม
สุขภาพ(สสส) 2549

ติ๊กลองอย่างไรให้ได้สุขภาพที่ยั่งยืน

สุวัฒน์ ญาณะโค
กาญจนา แก้วเทพ

1. เบิกโรง

เมื่อโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.) เริ่มเปิดรับภาคีรุ่นแรกที่เข้ามาช่วยด้วยร่วมกันทำงานนั้น ภาคีรุ่นแรกนี้ถือว่าเป็นรุ่นบุกเบิก และเป็นรุ่นลองผิดลองถูกแบบตาดีได้ตำรายก็เสีย เนื่องจากในช่วงปีพ.ศ.2546 นั้น ทั้งสพส.และภาคีรุ่นแรกต่างก็ยังเป็น "ละอ่อนน้อยทางปัญญา" ที่ยังไม่รู้แน่ชัดว่า แนวทางการทำงานสื่อพื้นบ้านเพื่อสร้างเสริมสุขภาพนั้น ควรจะมีหน้าตาเนื้อตัวเป็นอย่างไร ภาคีในรุ่นแรกนี้จึงถือได้ว่าเป็นหน่วยกล้าตายมาร่วมกันลุยกับระเบิดไปอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับทีมกลางสพส.

แต่ทว่าในมวลหมู่ภาคีรุ่นแรกนี้ มีภาคีบางท่านที่เป็น "ทหานผ่านศึก" ทำโครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อสานสร้างสุขภาพชุมชนมาหลายสนามแล้ว เช่น อ.สุวัฒน์ ญาณะโค ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองหล่ม อ.เมือง จ.ลำพูน (ผู้เขียนเนื้อหาบทความนี้เป็นส่วนใหญ่) แห่งโครงการชื่อยาวที่ว่า "เซาะหาของเก่า ปักมาเล่าขาน โดยหาด้านาน ก่องจัยยะมงคล" (จากนี้ไปจะเรียกว่า "โครงการกลองสะบัดชัย") อ.สุวัฒน์ได้ผ่านประสบการณ์การรื้อฟื้นหรือใช้งานสื่อพื้นบ้านเช่นกลองสะบัดชัยมาใช้แก้ปัญหาเด็กนักเรียนมาหลายสนามแล้ว ประสบการณ์ที่ผ่านมาก็ได้ให้บทเรียนแบบว่า "เจ็บครั้งนี้ฉันมีเธอ (ประสบการณ์การทำโครงการ) เป็นดังครู สอนฉันให้เข้าใจว่าจะติ๊กลองอย่างไรจึงจะได้ผลลัพธ์ที่ต่อเนื่องยั่งยืน"

เมื่อก้าวเดินเข้ามาในเส้นทางการทำงานแบบสพส. อ.สุวัฒน์จึงได้พกพาเอาต้นทุนความรู้อันอุดมสมบูรณ์เข้ามาสู่สพส.ด้วย จากต้นกล้าแห่งประสบการณ์ที่แข็งแกร่ง เมื่อมาปลูกบนเนื้อดินของสพส. จึงก่อให้เกิด "นวัตกรรมใหม่ๆ" ในเรื่องการสืบทอดส่งมอบสื่อพื้นบ้านให้แก่คนรุ่นต่อไปที่จะเป็นเนื้อหาใจความสำคัญของข้อเขียนชิ้นนี้

สื่อพื้นบ้านที่ทางโครงการกลองสะบัดชัยฯ เลือกลงมาใช้นั้นเป็น "สื่อประเภทการแสดง" และเป็นการแสดงที่มีลีลาอีกheim สนุกสนาน ไร่ใจ ฯลฯ คุณลักษณะแบบนี้มีหลุมพรางขุดล่ออยู่หลายหลุม เช่น ลักษณะที่เป็นการละเล่นที่สนุกสนานก็ทำให้สามารถล่อหลอกเยาวชน โดยเฉพาะเด็กผู้ชายให้เข้ามาร่วมกิจกรรมได้โดยง่าย (เมื่อคิดเปรียบเทียบกับพลังดึงดูดประเภทสื่อพื้นบ้านแบบทำพานบายศรี ทำโคมบูชา ฯลฯ)

ในขณะที่ "ดึงดูดเยาวชนให้เข้ามาติดกับได้โดยง่าย" แต่เมื่อได้มาง่ายๆก็ลาจากหายไปโดยง่ายเช่นกัน ดังนั้น โจทย์ใหญ่ของโครงการกลองสะบัดชัยจึงมิใช่ "จะทำอย่างไรให้เด็กๆหันมา

สนใจกลอง" หากเป็นว่า "จะให้เด็กตีกลองอย่างไรให้มีสุขภาพที่ยั่งยืน" ตามที่จั่วเป็นหัวเรื่องเอาไว้
 อ.สุวัฒน์และคณะทำงานในโครงการกลองสะบัดชัยได้ค้นพบคำตอบนั้นแล้วจาก
 ประสบการณ์การทำงานในโครงการนี้ และเมื่อค้นพบแล้ว เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่า องค์ความรู้
 ดังกล่าวนั้นมิใช่ข้อยกเว้นเฉพาะโครงการ หากสามารถนำไปปรับใช้ในที่อื่นได้ด้วย ดังนั้น ในช่วง
 เวลาที่สิ้นสุดโครงการแล้ว อ.สุวัฒน์จึงได้อุทิศตนมาเป็นวิทยากรหัวเห็ดของสพส. และร่วมไป
 ตระเวนถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่องวิธีการทำงานให้แก่สื่อการเสดงกับภาคีอื่นๆของ
 สพส.ในทั่วทุกเจ็ดย่านน้ำ ดังที่ อ.สุวัฒน์จะมาสรุปเล่ากระบวนการทั้งหมดในบทความชิ้นนี้อีกครั้ง
 หนึ่ง

2. เส้นทางชีวิตของกลองสะบัดชัย

สพส.มีหลักการพื้นฐานในการทำงานว่า "จะทำงานกับสิ่งใด ต้องรู้จักสิ่งนั้นให้กระจ่างแจ้ง
 แก่ใจเสียก่อน" อันหมายความว่า จะต้องรู้จักองค์ประกอบและคุณสมบัติต่างๆให้ครบถ้วนให้มาก
 ที่สุด และหากเป็นสิ่งที่มีความยาวนาน เราก็ควรจะรู้จักด้วยว่า สิ่งนั้นได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาได้
 อย่างไม่เรียกว่าเป็นเสาต้นแรกของ 4 ฐ คือ การรู้จัก

และที่จะขอขีดเส้นใต้ในเรื่องการรู้จักนี้ก็คือ การรู้จักเช่นนี้จะต้องแผ่ขยายเป็นวงกว้างไปให้
 ครอบคลุมถึงคนทุกกลุ่มที่ชีวิตต้องเข้ามาข้องแวะกับสิ่งนั้น เช่น กรณีการทำโครงการกลองสะบัด
 ชัย ความรอบรู้เรื่องกลองจะต้องไม่กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในหมู่คณะทำงานเท่านั้น แต่จะต้องไหล
 หลังลงไปสู่กลุ่มเยาวชนเป้าหมายด้วย

แต่ทว่าเนื่องจากทุกอย่างก็ต้องมี "จุดตั้งต้น" ดังนั้น กลุ่มแกนนำของโครงการกลองสะบัดชัย
 อันประกอบด้วย "3 ทหารเสือ" คือ อ.สุวัฒน์ ญาณะโค ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองหล่ม จ.ลำพูน
 คุณพฤษี แดงสัก และคุณสุวิทย์ เนตรแสนสัก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อ.เมือง
 จ.ลำพูน จึงได้มาร่วมกันเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องกลองสะบัดชัยร่วมกันเสียก่อน และได้เนื้อหาที่เกี่ยวกับ
 เส้นทางเดินของชีวิตกลองสะบัดชัย ดังนี้

กลองสะบัดชัยคือกลองชนิดหนึ่งที่ใช้ตีด้วยจังหวะลีลาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเพื่อขจัด
 ความชั่วร้ายให้หลุดพ้นและนำมาสู่ชัยชนะ เป็นกลองที่มีอยู่กับเจ้าเมืองฝายเหนือมาตั้งแต่อดีตกาล
 สำหรับบทบาทหน้าที่แต่ดั้งเดิมของกลองสะบัดชัยก็คือ เป็นกลองที่มีไว้สำหรับเป็นกลอง
 ประจำกองทัพ เมื่อเกิดศึกสงครามก็จะมีกรตีกลองสะบัดชัยเพื่อสื่อสารบอกให้เหล่าบรรดาทหาร
 มารวมพลกัน ก่อนออกศึก แม่ทัพจะสั่งตีกลองสะบัดชัยอีกครั้งเพื่อเป็นการปลุกใจทหารให้มีจิตใจ
 ที่ฮึกเหิมไม่เกรงกลัวต่อศัตรู เมื่อออกรบได้ชัยชนะจากการรบก็จะมีกรตีกลองสะบัดชัยเพื่อแสดง
 ความดีใจและเฉลิมฉลองชัยชนะที่ได้รับมาเป็นการปลุกใจเหล่าบรรดาเหล่าทหารให้มีความรื่นเริง
 ประกาศถึงชัยชนะให้ทราบโดยทั่วกัน ดังมีปรากฏในตำนานเมืองเชียงใหม่ ฉบับพระงาม ผูกที่ 2

กล่าวถึงสมัยพระยามังราย เจ้าเมืองเชียงใหม่ ตอนขุนครามรบกับพระยาเบิกที่เมืองเขลางค์ ขุนครามแต่งกลให้ขุนเมืองเป็นปีกขวา ขุนเมืองฝางเป็นปีกซ้าย ยกพลเข้าโจมตี ว่า "ข้าขุนครามแต่งกลเล็กชั้นนี้แล้ว ก็ถือสัญญาวิปลาคะคล้องโยง (ข้อ) ตีกลองชัยยกสกุลโยธา เข้าชูชนพระยาเบิกอยู่ขึ้นมานั้นแล"

นี่จึงเป็นที่มาของชื่อนามของกลองว่า "กลองสะบัดชัย"

ในชั้นต่อมา บทบาทของกลองสะบัดชัยได้ลดความสำคัญลง เนื่องจากการทำสงครามได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการรบ จากการใช้อาวุธที่เป็นดาบ หอก ฯลฯ มาเป็นการใช้อาวุธปืนทดแทนอำนาจของเจ้าเมืองในเขตล้านนาถูกลดอำนาจลงจนสูญสิ้น กลองสะบัดชัยจึงไม่ถูกนำมาใช้อีก แต่เนื่องจากกลองสะบัดชัยซึ่งถือว่าเป็นของสูงนั้น เจ้าเมืองจึงได้นำไปถวายไว้ที่วัด **หน้าที่ของกลองสะบัดชัย** จึงถูกปรับเปลี่ยนไปจากกลองที่ใช้ตีในยามศึกสงครามถูกเปลี่ยนแปลงมาเป็นการใช้ตีในกิจกรรมทางศาสนา เป็นการได้หน้าที่ใหม่คือ การตีเพื่อเป็นพุทธบูชา อย่างไรก็ตาม หน้าที่เดิมก็ยังคงอยู่คือ การตีเพื่อเป็นสัญญาณต่างๆ เพราะวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ชาวสารจึงออกจากวัดโดยใช้กลองเป็นสัญญาณ ในช่วงเวลานี้ ชื่อนามของกลองจึงถูกเรียกขานอีกอย่างหนึ่งว่า "กลองไชยมงคล" (ก้องจ้อยมงคล - ในภาษาคำเมือง)

การใช้กลองสะบัดชัยในสมัยต่อมาเริ่มลดบทบาทลงเรื่อยๆ เนื่องจากกิจกรรมการตีกลองสะบัดชัยจำกัดอยู่ในวงแคบ มีผู้ตีได้เฉพาะพระภิกษุ สามเณรและเด็กวัดที่สนใจเท่านั้น การสืบทอดก็จะอยู่ในกลุ่มของทางวัด ผู้ที่ไม่อยู่ในกลุ่มของวัด เยาวชนทั่วไป ตลอดจนสตรีไม่สามารถเรียนรู้ได้ กิจกรรมงานที่จะให้แสดงออกก็มีจำกัด กิจกรรมการตีกลองถูกจำกัดใช้กับงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น ส่วนกิจกรรมในหมู่บ้าน การเรียกประชุมของหมู่บ้าน การบอกเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ก็ถูกทดแทนด้วยเสียงตามสายของหมู่บ้าน จึงทำให้ภูมิปัญญาในการตีกลองสะบัดชัยซึ่งเคยแพร่หลายอย่างมาก ได้ถูกละเลยและเกือบจะสูญหายในระดับหมู่บ้านโดยทั่วไปของหมู่บ้านในเขตล้านนา เพราะได้หมดสิ้นบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน

3. ยกแรกของการหวนกลับมาของกลองเพื่อพัฒนาเยาวชน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นมานั้นก็ได้ถูกละเลย มีการฟื้นฟูเรื่องการตีกลองสะบัดชัยในหน่วยงานทั้งทางราชการและเอกชนอย่างมากมายในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ภายในจังหวัดลำพูน หน่วยงานทางราชการและเอกชนที่ให้ความสนใจและฟื้นฟูยังอยู่ในวงแคบมาก เนื่องจากมีความสนใจเกี่ยวกับการตีกลองหลวงมากกว่า ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากกระแสการพ่นของการแข่งขันการตีกลองหลวง

ในท่ามกลางกระแสแห่งการรื้อฟื้นเรื่องการตีกลองสะบัดชัยนี้ อ.สุวัฒน์ผู้เขียนได้มีประสบการณ์ร่วมโน้มน้าวกระแสการรื้อฟื้นดังกล่าวมาหลายระลอก ดังที่เจ้าตัวได้เล่าขานให้เพื่อนๆ ภาควิชาในโครงการอื่นๆ รับฟังไว้เป็นอุทาหรณ์ในหลายวาระโอกาส

อ.สุวัฒน์เล่าว่า ในฐานะที่เป็นครูโรงเรียนที่มองเห็นปัญหาของเด็กนักเรียนซึ่งมีชีวิตอยู่รอบๆ สภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองใหญ่เป็นเมืองอุตสาหกรรม เช่น เขตนิคมอุตสาหกรรมในจ.ลำพูน สภาพชีวิตที่พ่อแม่ต้องไปทำงานในโรงงาน ปู่ย่าตายายอยู่ในชนบท ลูกหลานจึงเค็งคว้างไม่มีผู้ใหญ่คอยดูแล ปัญหาที่ติดตามมาจึงเป็นการใช้เวลาว่างที่ไม่ถูกทางของเยาวชน เช่น กินเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน ใช้จ่ายเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ฯลฯ

ต่อหน้าปัญหาเหล่านี้ อ.สุวัฒน์ผู้ที่ "ชีวิตนี้เป็นครู อยู่ก็เพื่อศิษย์" จึงได้คิดว่า น่าจะนำเอาสื่อพื้นบ้านเช่นกลองสะบัดชัยมาเป็นกุศโลบายดึงเยาวชนให้หันมาทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นจึงริเริ่มทำกิจกรรม "การตีกลองสะบัดชัย" ขึ้นมา

แต่การตอบคำถามว่า "จะทำกิจกรรมอะไรนั้น" ยังเป็นเพียงคำตอบครึ่งทางเท่านั้น เพราะอีกครึ่งทางที่เหลือคือการตอบใจที่ว่า "แล้วเราจะทำกิจกรรมนั้นอย่างไรเล่า" ซึ่งอ.สุวัฒน์ได้เล่าว่า

...เมื่อคิดอยากจะหัดเด็กให้ตีกลองก็เริ่มต้นทำตรงนั้นเลย ผมปรึกษากับพระแล้วก็ขอเงินจากหลวงพ่อบ้างหรือบางส่วน ส่วนผมก็ไปหาเงินจากที่อื่นๆ เช่น SIF ได้เงินมา 20,000 บาทก็เอาไปซื้อกลองมาเลย แล้วเอาเงิน 10,000 บาทไปจ้างครูมาสอนเด็กตีกลอง

... สอนตีกลองไม่กี่วัน เด็กก็ตีได้ และตีได้ดีเสียด้วย ผมก็พาเด็กไปเข้าประกวดได้รางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด...

วิธีการทำงานแบบนี้ดูท่าว่าจะไปได้สวย ดังที่วิฑูรย์ เนตรแสนสั๊ก หัวหน้ากลุ่มเยาวชนในโครงการกลองสะบัดชัยเล่าเสริมว่า ...

... ข้าพเจ้าจำได้ว่า ข้าพเจ้าหัดเรียนตีกลองสะบัดชัยเมื่อปีพ.ศ.2545 โดยการนำของท่านพระครูอดิศักดิ์บุญเขต และอาจารย์สุวัฒน์ ญาณะโค ข้าพเจ้าได้ตีฉาบลิลาตอนนั้น มีสมาชิกในกลุ่มแรก 12 คน เมื่อเรียนตีกลองจนสำเร็จ มีการตั้งคณะตีกลองสะบัดชัยเยาวชนวัดห้วยม้าโค้ง ได้ออกไปช่วยงานต่างๆของวัดและหมู่บ้านตลอดจนเข้าร่วมแข่งขันตีกลองสะบัดชัยในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้รับรางวัลชนะเลิศ...

ในขณะที่มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จนั้น ในอีกด้านหนึ่ง อ.สุวัฒน์ก็มองเห็นจุดอ่อนของวิธีการทำกิจกรรมตีกลองแบบดังกล่าว กล่าวคือ เมื่อถัดจากปีแรก ในปีที่สองที่มีรุ่นพี่ อ.สุวัฒน์ก็ได้ใช้วิธีการให้รุ่นพี่สอนน้อง ซึ่งก็ได้ผลอยู่ และสอนกันไปเป็นรุ่นๆ แต่พอถึงรุ่น 3 ก็ปรากฏว่าเด็กที่เคยเข้ามาร่วมเรียนตีกลองหายหน้ากันไปหมด

อ.สุวัฒน์เหลียวหลังทบทวนตัวเองว่า วิธีการทำกิจกรรมการตีกลองนั้น ถ้าผู้ทำโครงการเริ่มทำแต่กิจกรรม "การเขยื้อนกาย" คือ เปิดฉากมาก็ให้ฝึกฝนทักษะการตีกลองเลย โดยไม่มีกิจกรรม "การขยับปัญญา" ดังเช่น ประสบการณ์การทำกิจกรรมที่ผ่านมาที่วิธีการสอนนักเรียนตีกลองตั้งแต่รุ่น 1-3 มีแต่สอนทักษะตีกลองอย่างเดียว โดยไม่เคยให้ความรู้อื่นๆที่เกี่ยวกับกลองเลย

เช่น ประวัติความเป็นมา บทบาทหน้าที่ของกลองต่อชุมชน และที่สำคัญคือความเชื่ออันมากมาย หลากหลายที่แวดล้อมอยู่รอบๆ กลอง ฯลฯ ถ้าฟังแต่ความรู้แบบทักษะในการตีกลองนั้นไม่สามารถ จะยึดเหนี่ยวจิตใจของนักเรียนให้ผูกพันอยู่กับกลองได้อย่างยาวนาน แม้จะดูเหมือนว่ามีความฟูฟ่า เพียงฟูเนื่องจากตีกลองได้ดีในระดับชนะเลิศการประกวดแต่ความฟูฟ่านั้นก็จะเป็นเรื่อง "เดียวเดียว" เพราะต้นไม้ที่มีดอกผลใบสมบูรณ์แต่ทว่ารากเหง้าสั้นจุนจุนนั้น ย่อมทรงตัวอยู่ไม่ได้นานนัก

บรรดาโครงการประเภทสื่อการแสดงทั้งหลายที่มีความเข้ายวนออกไปในทาง "เขยื้อนกาย" ได้โดยง่าย เช่น ดาบสร้างคน ซี่ละ เล่นพิณ โนรา โปงกลาง ฯลฯ จึงควรมีข้อพึงสังวรไว้ในลักษณะ เดียวกันนี้ว่า จะเกิดโรคเสียสมดุลระหว่าง "การขยับปัญญา" กับ "การเขยื้อนกาย" ได้โดยง่าย โครงการประเภทนี้จึงมักจะเป็นโครงการที่ "จืดอย่างเงี้ยว ขยายตัวอย่างเร็วร้อน" แต่ก็ "ไปสู่สุคติได้ อย่างรวดเร็ว" เช่นกัน

4. ยกสอง: เมื่อไตร่ตรอง แล้วก็มองใหม่และคิดใหม่

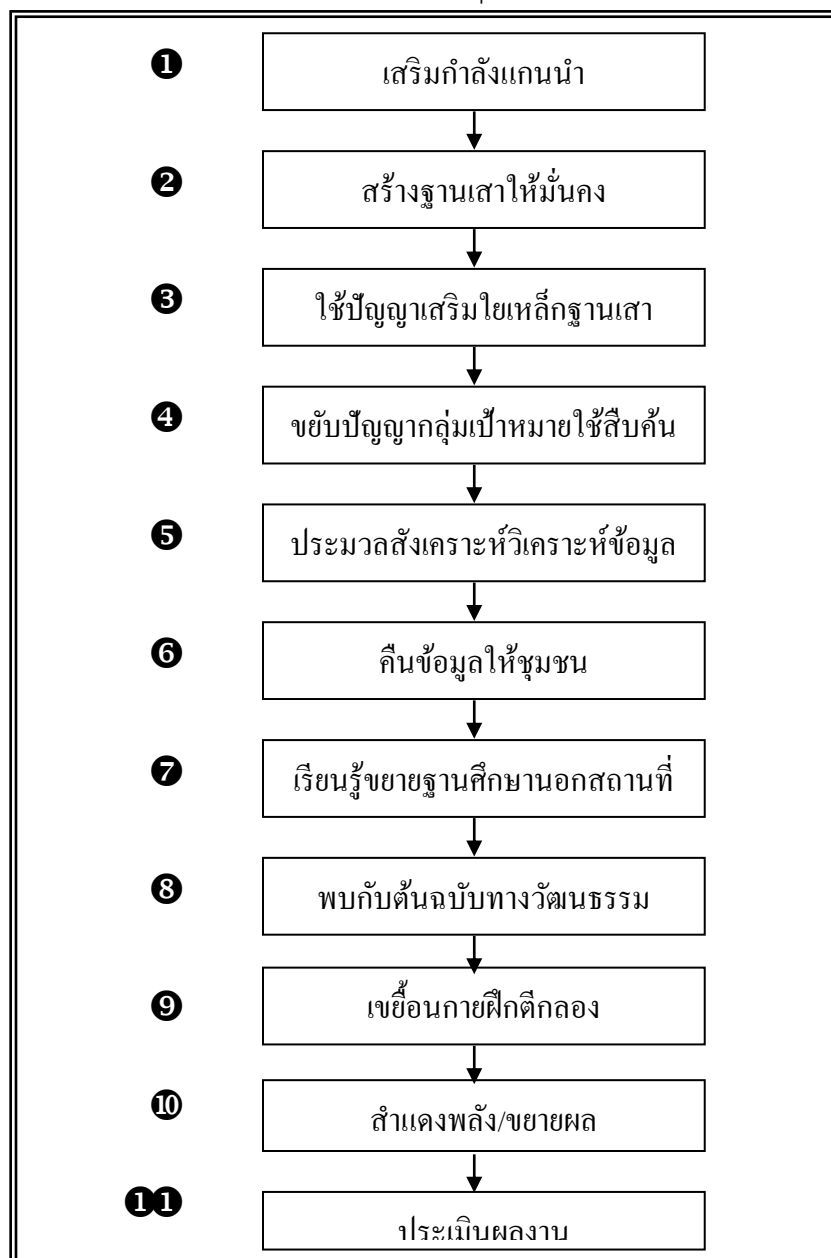
ในช่วงปีพ.ศ.2546 ผู้เขียน (อ.สุวัฒน์) ได้ทำกิจกรรมกับเยาวชนเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนของตำบลป่าสักและศรีบัวบาน ก็มี นายสุวิทย์ เนตรแสนสัก และนายพฤษดิ์ แดงสัก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักเข้ามาปรึกษาเพื่อที่จะรื้อฟื้นกิจกรรมกลองสะบัดชัยขึ้นมาใหม่ในหมู่บ้าน ผู้เขียนจึงบอกว่า จากประสบการณ์ การเรียนรู้เรื่องกลองสะบัดชัยนั้นไม่ยาก แต่ใช้งบประมาณสูงพอสมควร แม้ว่าต้องการเพียงสอนให้เยาวชนตีเป็นเท่านั้น สอน 3-7 วันก็ตีกลองได้ เด็กและเยาวชนก็รวมคณะตีกลองสะบัดชัยได้ แต่ผลจะไม่ยั่งยืน เพราะเยาวชนมีทักษะ ความชำนาญในด้านการตีกลองเท่านั้น ส่วนด้านความรู้อื่นๆ เยาวชนจะไม่รู้ เมื่อนานไป ทุกสิ่งก็จะสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย แล้วเราจะทำอย่างไรจึงจะแก้ไขจุดอ่อนที่เคยมีมาได้

ในระหว่างพูดคุยปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางการทำงานแบบใหม่นั้น ผู้เขียนก็ได้พบกับ ผอ.พัชร์และแนะนำโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้ง 3 ท่านจึงติดต่อกับทางโครงการ สพส. (คุณอดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์) ซึ่งก็ได้พบปะพูดคุยกัน คุณอดุลย์ได้แนะนำการเขียนโครงการซึ่งผู้เขียนขอสารภาพว่า สิ่งที่คุณอดุลย์บอกต่อนั้น ทั้งผู้จะดำเนินโครงการทั้งสองท่านรวมถึงผู้เขียนที่อาสาเป็นที่ปรึกษาโครงการรู้สึกสับสนมากในเรื่องแนวคิดของ สพส. ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดเรื่องเส้นทางพัฒนาสื่อพื้นบ้าน ปัญหาของสื่อพื้นบ้าน ข้อดีข้อเด่นของสื่อพื้นบ้าน สิบลีฬ่มหน้าที่สื่อพื้นบ้าน องค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านที่เป็นรูปต้นไม้ หรืออาจเป็นเพราะเวลาในการส่งโครงการชุดแรกมีน้อย ก็ไม่รู้ จึงถูกเร่งเอาๆ

ในท้ายที่สุด ผู้เขียนจึงบอกทีมงานว่า "ไม่เป็นไร ให้ทีมงานเขียนไป ทำไป ศึกษาไป ค่อยทำความเข้าใจในเรื่องสื่อพื้นบ้านทีละน้อยดีกว่า" เพราะความต้องการของทีมงานทั้งสองท่านในขณะนั้น ก็ยังมีแค่การสอนตีกลองให้เป็นเท่านั้น แต่สิ่งที่สอดคล้องกันกับวัตถุประสงค์โครงการก็คือ

ขอรับการสนับสนุนเพื่อที่จะรื้อฟื้นกิจกรรมการตีกลองสะบัดชัยขึ้นมาใหม่ โดยจะ**ปรับเปลี่ยนหน้าที่ของกลอง**ให้เป็นสื่อสำหรับแก้ไขสุขภาพชุมชน เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาเยาวชนของหมู่บ้าน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติด ปัญหาการส่งเสริมสุขภาพด้านต่างๆ การใช้เวลาว่างของเยาวชนที่กำลังถูกมอมเมาด้วยสื่อต่างๆ ปัญหาการรวมกลุ่มทำกิจกรรมให้กับชุมชน/หมู่บ้าน การขาดความสนใจเกี่ยวกับรากฐาน วัฒนธรรม สังคม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการขาดช่วงในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

ดังนั้นโครงการ"เซาะหาของเก่า ปักมาเล่าขาน โดยหาตำนาน ก่องจ้ายะมวงคล"จึงถูกเขียนขึ้นมาเพื่อการแก้ไขและพัฒนาเยาวชนในตำบลป่าสักที่อาศัยสื่อพื้นบ้าน(กลองสะบัดชัย) เป็นสื่อของการทำงาน ขบวนการาวานของกิจกรรมต่างๆในโครงการกลองสะบัดชัยมีดังนี้

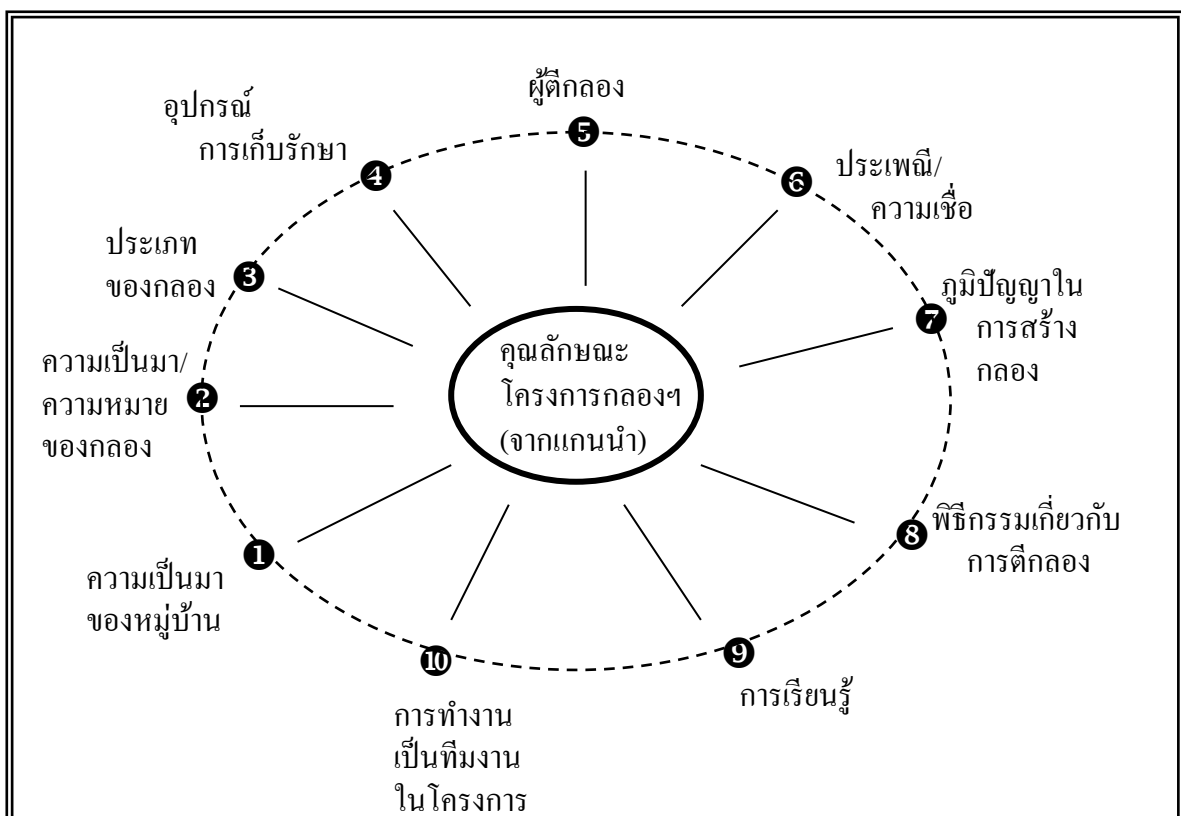

ภาพที่ 1: กองคาราวานกิจกรรมของโครงการกลองสะบัดชัย

5. กิจกรรมที่หนึ่ง: เสริมกำลังแกนนำด้วยยาบำรุงสมองชื่อ "ขับเคลื่อนโครงการบนฐานความรู้/ปัญญา"

เมื่อเข้ามาทำงานร่วมกับสพส. สพส.ก็เรียกร้องให้ดำเนินงานตามคำขวัญของโครงการเนื่องจากสพส.ใช้คำขวัญเป็น "พลังขับเคลื่อนและกำหนดทิศทางของการทำกิจกรรม" และคำขวัญนั้นจะเกิดเป็นอัครรรยิปาฏิหารย ก็ต่อเมื่อได้ลงมือทำจริงตามคำขวัญนั้นเท่านั้น

อ.สุวัฒน์เองมีความเห็นว่า แม้ว่าแนวคิด "ขับเคลื่อนโครงการบนฐานความรู้/ปัญญา" จะเป็นเพียงคำขวัญของ สพส. แต่คำขวัญนี้ก็ "โดนใจ" แกนนำ 3 ทหารเสือโครงการกลองฯ เข้าอย่างจัง เพราะเป็นสิ่งที่แกนนำทั้ง 3 ท่านกำลังแสวงหาไขว่คว้าอยู่ ดังนั้นทีมงานจึงเริ่มลงมือทำกิจกรรมแรกด้วยการ "ขยับปัญญา" วิเคราะห์คุณลักษณะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกลองสะบัดชัย และได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นหน้าตาเป็นชื่อล้อ 10 ชื่อที่จะหมุนเคลื่อนต่อไปดังนี้

ภาพที่ 2: 10 ชื่อล้อของคุณลักษณะโครงการกลองสะบัดชัย

1. ความเป็นมาของหมู่บ้านที่นับเนื่องมาจากสองร้อยปีในประเด็นสภาพปัจจุบันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การศึกษา การปกครอง ตั้งแต่อดีต

จนมาถึงปัจจุบันมีสภาพอย่างไร มีปัญหาต่อเยาวชนที่เราจะใช้เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำงานอย่างไร

2. เรื่องความเป็นมาของกลอง ความหมาย บทบาทหน้าที่ในอดีต จนมาถึงปัจจุบัน
3. ประเภทของกลองสะบัดชัยที่มีอยู่ 3 ประเภท
4. อุปกรณ์ที่ใช้กับกลองสะบัดชัย รวมถึงการเก็บรักษา
5. ผู้ตีกลองสะบัดชัย ผู้มีสิทธิที่จะตีกลอง เวลา สถานที่ สื่อเรื่องอะไรที่ตีออกไป
6. ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับกลอง เช่น หัวใจกลอง ชีต(ข้อห้าม)ที่เกี่ยวกับกลอง นิทาน ความเชื่อเกี่ยวกับกลอง โสลกกลอง เป็นต้น
7. ภูมิปัญญาในการสร้างกลอง ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่นำมาสร้าง ความเชื่อเกี่ยวกับหนัง กลอง การขึ้นกลอง เป็นต้น
8. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเรียนการตีกลอง (การขึ้นชั้นตั้งครู การปลงชั้นตั้งครูเมื่อเรียนจบ)
9. การเรียนรู้เกี่ยวกับการตีกลองสะบัดชัย การตีกลองบูชา การแต่งกาย
10. การทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งเรามองร่วมกันว่า แม้ว่าเพียงแค่สามคนจะสามารถทำโครงการได้สำเร็จ แต่ว่าผลที่ออกมาจะไม่ดี แนวทางการทำงานจึงต้องดึงบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดห้วยม้าโค้ง ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ประธานกองทุนหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน คณะครู เป็นต้น

ฐานปัญญาทั้ง 10 ซึ่งล้นนี้เกิดมาจากการทบทวนข้ออ่อนของการทำกิจกรรมแบบโครงการตีกลองที่ผ่านมาในอดีต และเมื่อทบทวนแล้ว แขนงนำโครงการก็ได้บทสรุปว่า การทำโครงการรอบใหม่นี้ เราจะต้องตั้งเป้าแบบ Three in one คือ

(1) **ในเรื่องเป้าหมายของการตีกลอง** เราเรียนรู้ว่า หากตั้งเป้าหมายเพียงแต่ฝึกทักษะการตีกลองให้เยาวชนเท่านั้นจะไม่เพียงพอ หากทว่าจะต้องติดตั้งฐานความรู้อีก 8-9 ฐานที่เป็นสื่อความรู้เรื่องกลอง

(2) **ความสัมพันธ์ระหว่างกลองกับชุมชน** นอกเหนือจากความรู้เรื่อง "กลอง" ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นต้นไม้แล้ว เยาวชนกลุ่มเป้าหมายยังจำเป็นต้องรู้เรื่อง "บริบทของชุมชน" ซึ่งเปรียบเสมือนพื้นดินที่รองรับต้นไม้ (ในภาษาวិชาการเรียกว่า "การวิเคราะห์บริบท" - Contextual analysis) ในการวิเคราะห์เรื่องกลองกับบริบทชุมชนนี้จะตอบคำถามว่า กลองเคยมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้างต่อชุมชน ปัจจุบันยังทำอยู่ไหม ทำไมทำไม่ได้ ทำไมทำไม่ได้ ทำไมไม่ทำ และกลองจะมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่ชุมชนกำลังเผชิญหน้าได้หรือไม่/อย่างไร

(3) **การทำงานเป็นทีม** ผู้เขียน (อ.สุวัฒน์) ได้เรียนรู้ว่า การทำโครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนนั้น จะทำแบบ "เข้ามาคนเดียวหรือมากัน 2-3 คน" ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ "สื่อพื้นบ้านนั้นเป็นสมบัติร่วมของทั้งชุมชน" ไม่ใช่ "สมบัติส่วนตัวของคน 3-4 คน" ดังนั้น ผู้คนที่จะเข้า

มาทำงานจึงต้องเป็น "ทีมคณะทำงาน" ที่มาจากส่วนเลี้ยวต่างๆ ของชุมชนให้ครบถ้วน และการดึงมามี "ส่วนร่วม" นี้ต้องร่วมกันแบบ "มัดให้ครบทุกปล้อง" คือร่วมตั้งแต่ความเข้าใจ ร่วมอุดมการณ์ ร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมมือ ร่วมใจ และอีกสารพัดร่วมคือทั้งร่วมทุกข์และร่วมสุข

ผู้เขียนเชื่อว่า จากการตั้งเป้าหมายให้เป็นแบบ Three in one นี้ จึงจะสามารถทำให้โครงการมีชีวิตที่ยั่งยืนยาวนานอย่างที่ตั้งใจไว้

6. กิจกรรมที่สอง: สร้างฐานเสาให้มั่นคง

หลังจากได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า โครงการ "เซาะหาของเก่าฯ" นี้จะต้องเป็นสมบัติร่วมของชุมชน แกนนำทั้ง 3 ท่านจึงได้เริ่มแสวงหา "ไม้เสา" มาขึ้นโครงค้ำยันโครงการฯ เอาไว้ อันได้แก่ กิจกรรมการจัดตั้งคณะกรรมการทำงานของโครงการ

เสาเอกที่ได้มาคือ ที่ปรึกษาของโครงการ คือเจ้าอาวาสวัดห้วยม้าโค้ง ท่านพระครูอดิศัยบุญเขต และผู้เขียน (อ.สุวัฒน์ ญาณะโค) การได้เจ้าอาวาสวัดมาร่วมงานหมายถึงการได้รับแรงสนับสนุนทุนที่สำคัญของหมู่บ้านคือ ทุนทางจิตใจที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม แรงศรัทธาของหมู่บ้านต่อโครงการ ตลอดจนเป็นแหล่งทุนทรัพย์ ทุนสถานที่อบรม

ส่วนคณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน คณะครู เป็นต้น

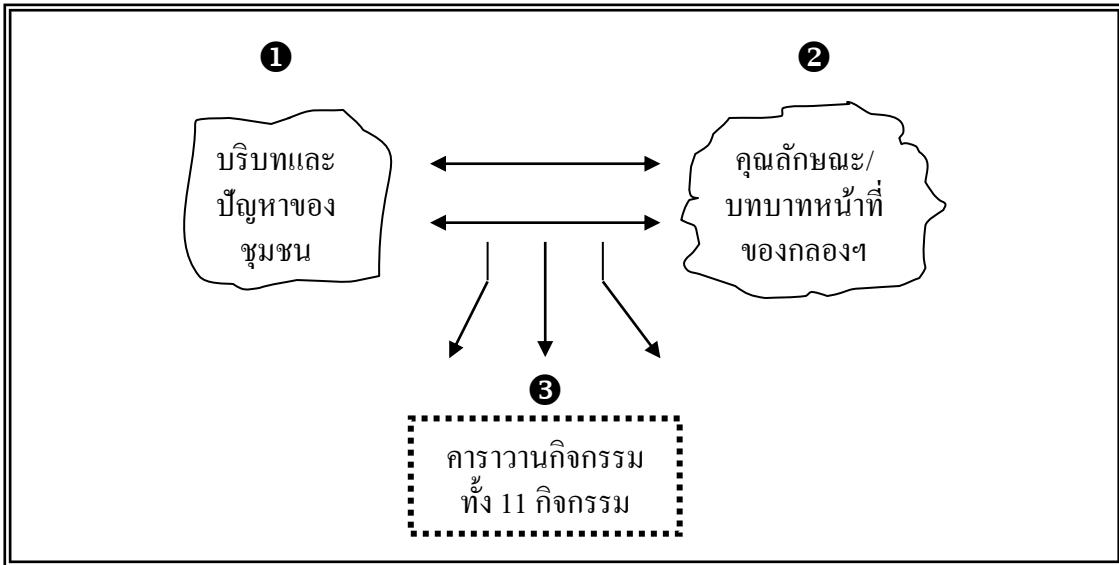
บรรดาเสาหลักเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นไม้เนื้อแข็งชั้นดี เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีฐานการยอมรับของหมู่บ้าน ตลอดจนสามารถประสานแหล่งทุนของอบต.ได้เป็นอย่างดี ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านก็เป็นกำลังสำคัญในการทำงานร่วมกัน การวางเป้าหมายการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นไปตามต้องการ ประธานกองทุนหมู่บ้านจะเป็นแหล่งทุนสนับสนุนกิจกรรมต่อไป คณะครูในโรงเรียนคือแรงศรัทธา/ความเคารพของเยาวชนในโครงการ และเป็นกลุ่มที่สนับสนุนกิจกรรมต่อกลุ่มเป้าหมายได้ดี

7. กิจกรรมที่สาม: ใช้ปัญญาเสริมใยเหล็กแก่เสาหลัก

หลังจากได้ไม้เนื้อแข็งชั้นดีมาแล้ว เพื่อให้การก่อสร้างสร้างอาคารกิจกรรมของโครงการมีความมั่นคงแข็งแรง ก็ต้องมีกิจกรรมการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันในมวลหมู่คณะกรรมการดำเนินงานเสียก่อน

การเสริมใยเหล็กให้แก่เสาหลักคณะกรรมการดำเนินงานนั้น นอกจากเนื้อหาที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการของสพส.แล้ว ส่วนที่เป็นเนื้อเป็นหนังของตัวโครงการก็คือ การตอบโจทย์ว่า "ที่มาที่ไปของโครงการ "เซาะหาของเก่าฯ" นั้นเป็นอย่างไร

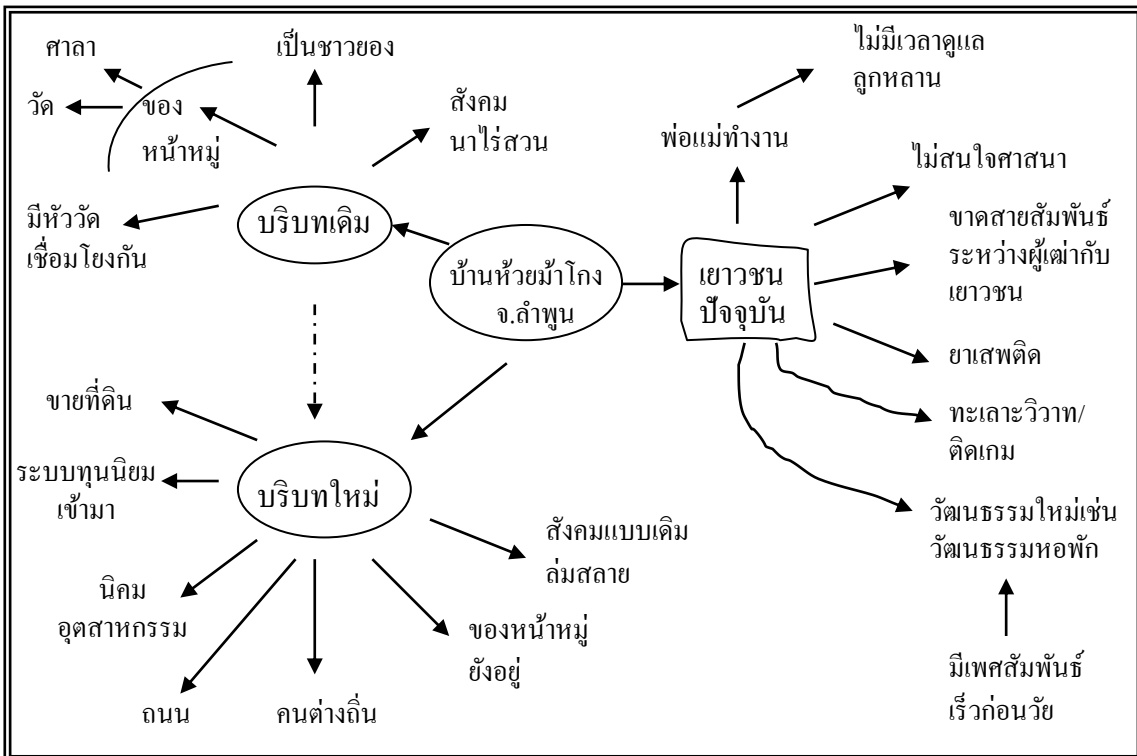
สำหรับแนวทางของสพส. ความเข้าใจแบบโยเหล็กในเรื่องที่มาที่ไปของโครงการนี้จะประกอบด้วย 3 เสา คือ

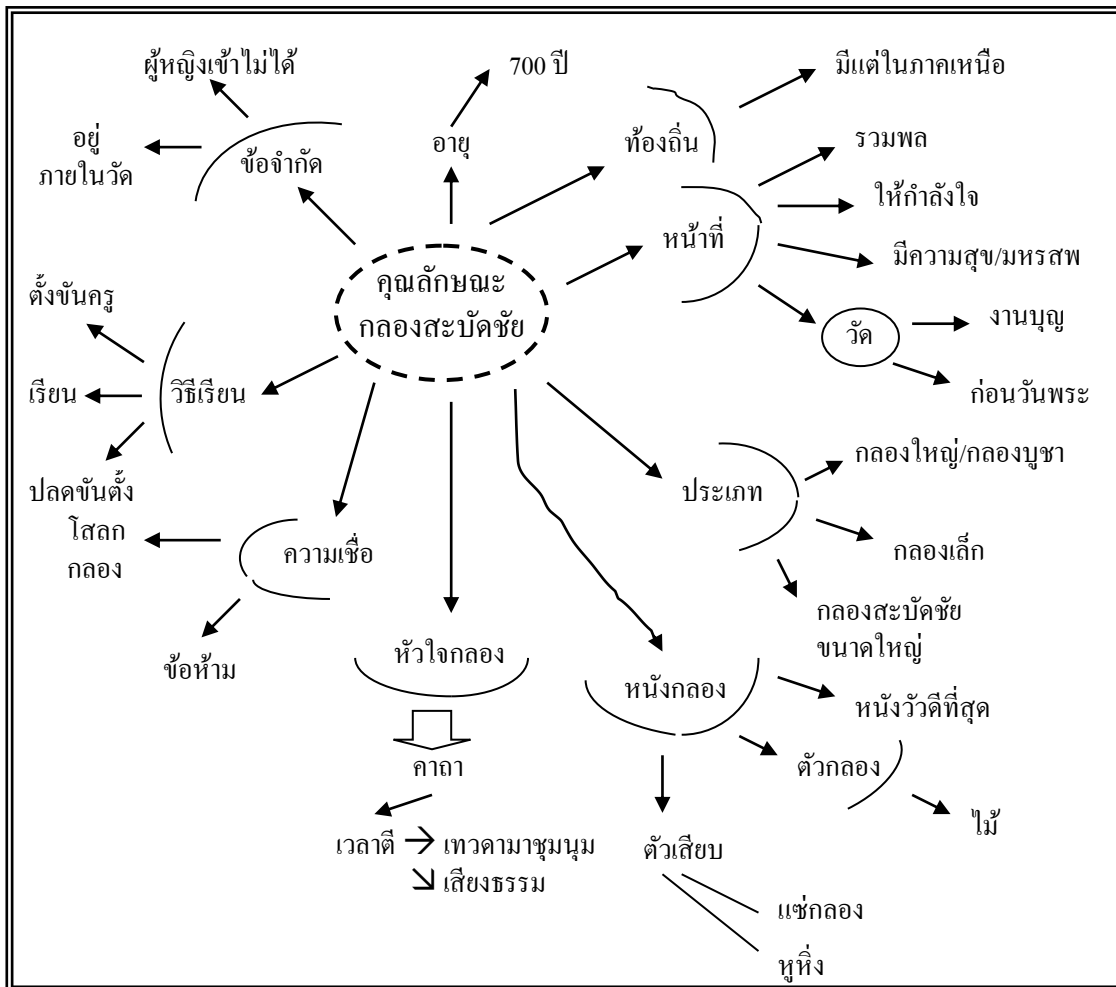
ภาพที่ 3: 3 เสาของที่มาที่ไปของโครงการ

เสาที่หนึ่ง: บริบทและปัญหาปัจจุบันของชุมชน คณะกรรมการดำเนินงานของโครงการฯ ได้พูดคุยกันเพื่อตอบโจทย์ 2-3 ข้อ เช่น "บ้านห้วยม้าโก้งของเรากำลังอยู่ตรงไหน"

- แล้วบ้านห้วยม้าโก้งเราจะไปทางไหน
- ปัจจุบัน เยาวชนของเราเป็นอย่างไร คำตอบที่ได้มี ดังนี้

ภาพที่ 4: บริบทและปัญหาของชุมชนห้วยม้าโกง
 เล้าที่สอง: คุณลักษณะของกลองสะบัดชัย

ภาพที่ 5: คุณลักษณะของกลองสะบัดชัย

จากเล้าที่หนึ่งและที่สอง ทางคณะกรรมการดำเนินงานก็นำมาออกแบบโครงการโดยใช้ข้อมูลจากบริบทชุมชนและคุณลักษณะของกลองสะบัดชัยมาเป็นแม่พิมพ์ในการออกแบบตอบโจทย์ 3 ข้อ คือ

(1) จะทำกิจกรรมอะไรบ้าง และได้คำตอบออกมาอย่างคร่าวๆ 11 กิจกรรม (กิจกรรมเหล่านี้อาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสภาพการณ์)

(2) จะทำกิจกรรมกับใครบ้าง หลังจากปรึกษาหารือร่วมกันแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานก็เห็นพ้องกันว่า ในการเปิดรับเยาวชนกลุ่มเป้าหมายรุ่นแรกที่จะเข้ามาในโครงการ เพื่อเป็นแบบอย่างของการสาธิตวิธีการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และเพื่อแก้ไขปัญหาเยาวชนที่ได้แสดง

รายละเอียดเอาไว้ในภาพที่ 4 คณะกรรมการใช้แนวคิดที่ให้เริ่มจากลูกหลานของคณะกรรมการก่อน เนื่องจากคณะกรรมการที่ทำงานเป็นบุคคลที่ทำงานให้กับหมู่บ้าน การดึงตัวลูกหลานของกลุ่มเหล่านี้มาเป็นผู้ นำ จะไม่มีปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งการทำงานให้กับสังคม ซึ่งมีพ่อแม่เป็นตัวอย่างในหมู่บ้านแล้วจะเป็นข้อพิสูจน์ แล้วให้เยาวชนกลุ่มแรกนี้ดึงเพื่อนเข้ามา ร่วมกิจกรรมในขั้นต่อไป อีกส่วนหนึ่งก็รับมาจากทางโรงเรียน

8. กิจกรรมที่สี่: ชัยบปัญญากลุ่มเป้าหมายด้วยเส้นทางการเรียนรู้ที่มาจากตัวผู้เรียน

หลังจากได้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายมาแล้ว กระบวนการทำงานแบบสพส.ก็ดำเนินไปในแบบฉบับเดียวกัน คือ ต้องชัยบปัญญากลุ่มเป้าหมายเสียก่อนเป็นอันดับแรก

อันที่จริงมีวิธีการติดตั้ง/สืบทอดความรู้เรื่องสื่อพื้นบ้านให้แก่เยาวชนอยู่หลายวิธี ซึ่งอย่างน้อย สพส.ได้ค้นพบ 3 วิธีคือ

(1) **ปูสอนหลาน** เป็นวิธีแบบโบราณดั้งเดิม คือเอาผู้ใหญ่/ครูเป็นตัวตั้ง (ถ้าเป็นในแวดวง การศึกษาก็จะเรียกว่า Teacher centered) ในหลายโครงการของสพส. ภาคีได้ใช้วิธีการนี้เป็นหลัก คือนำเอาผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบรรยายพูดให้ความรู้แก่เยาวชน

(2) **ย่าพาทำ** ก็เป็นวิธีโบราณอีกแบบหนึ่ง วิธีนี้ผู้สอนจะ "ไม่พูดพาลำ แต่จะลงมือสอนให้ ทำเพลง" เลย เช่น การหัดทำบายศรี ขนมห้าวต้มในพิธีกรรม บรรดาเย้ายายก็จะจับมือลูกหลานให้ หัดทำเลย

(3) **หลานถามตายาย** วิธีการแบบนี้เป็นนวัตกรรมใหม่ที่โครงการกลองสะบัดชัยได้นำมาใช้ ที่เรียกว่าวิธีการเอาความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเป็นตัวตั้ง (Student centered) และให้เด็ก ออกไปเผชิญหน้ากับแหล่งความรู้ด้วยตนเอง โดยติดตั้ง "อาวุธการแสวงหาชุดค้น" ความรู้ให้ติดตัว ออกไป คือทักษะการสืบค้น

ในแง่เนื้อหา นั้น คณะกรรมการดำเนินงานได้ใช้เนื้อหาจาก 2 แหล่งหลักเป็นตัวตั้ง คือ ต้องการให้เด็กสืบค้นในเรื่องบริบท/ความเป็นมาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และคุณลักษณะของสื่อ พื้นบ้านกลองสะบัดชัย

ส่วนในแง่กระบวนการนั้น คณะกรรมการดำเนินงานได้ออกแบบเป็นขั้นตอน ดังนี้

● **ชั้นอบอุ่นความคิด (warm up)**

กิจกรรมที่ทางโครงการจะเริ่มคือการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชนจะเป็น การศึกษาเบื้องต้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เยาวชนในโครงการรู้จักและเข้าใจในหมู่บ้านของ ตนเองมากขึ้น ให้รู้ถึงอดีตความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพปัจจุบัน ปัญหาของชุมชนเพื่อที่จะ นำไปสู่การเรียนรู้สภาพปัญหาด้านวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะเริ่มต้นกิจกรรมจาก

การพูดคุยกันระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับเยาวชนในเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวกับตนเอง โรงเรียน หมู่บ้าน

จากนั้นผู้ดำเนินงานจึงเริ่มด้วยการใช้คำถามว่า ในกรณีที่เยาวชนอยากเรียนรู้เรื่องต่างๆจะอย่างไร ก็จะได้คำตอบต่างๆเช่น ดูทีวี อ่านหนังสือ สอบถาม สัมภาษณ์ การลงมือปฏิบัติ จากนั้นผู้ดำเนินการจึงสรุปโยงถึงการเรียนรู้โดยการใช้คำถามและการสัมภาษณ์

- **ช่วงซ้อมแห้ง** เพื่อให้เยาวชนได้ "สัมผัส" กับกระบวนการสืบค้นด้วยตัวเอง ผู้ดำเนินการได้ดำเนินงาน "ซ้อมแห้ง" โดยให้เยาวชนออกไปสังเกตต้นมะม่วงที่หน้าอาคาร และกลับมาในห้องจับคู่พูดคุยกันเกี่ยวกับต้นมะม่วงที่ไปสังเกต ผลัดเปลี่ยนพูดคุยกันฟัง ต่อจากนั้นผู้ดำเนินการจึงให้ทุกคนทบทวนเรื่องต้นมะม่วงที่ออกไปสังเกต และเล่าเรื่องให้เพื่อนฟัง แล้วให้ทุกคนตั้งเป็นคำถามเกี่ยวกับต้นมะม่วงตามเรื่องที่ตนเองเล่าให้เพื่อนฟัง จากนั้นนำคำถามที่ทุกคนช่วยกันตั้งมาให้ทุกคนช่วยกันอภิปรายว่า เป็นคำถามที่ดีหรือไม่ เป็นคำถามปลายเปิด หรือปลายปิด เป็นคำถามที่มีประสิทธิภาพหรือไม่ เป็นคำถามประเภทใดๆ สุดท้ายของช่วงเวลานี้คือการลองให้กลุ่มช่วยกันเขียนเรียบเรียงคำถามใหม่ร่วมกัน เป้าหมายของกิจกรรมนี้คือ **การสอนเด็กให้รู้จักตั้งคำถามให้เป็น**

- **ช่วงเอาจริง** หลังจากซ้อมแห้งกระบวนการสืบค้นกับเรื่องต้นมะม่วงแล้ว คราวนี้ก็ถึงตาเอาจริงกับเรื่องการสืบค้นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนกันแล้ว ผู้ดำเนินการได้ตั้งคำถามว่า ถ้าเราอยากจะรู้เรื่องเกี่ยวกับ ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ในหมู่บ้านของเรา จะตั้งคำถามอย่างไรดี แล้วก็แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อช่วยกันตั้งคำถามเกี่ยวกับชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม จากนั้นก็นำคำถามของแต่ละกลุ่มย่อยมาเสนอในห้องเพื่อการวิเคราะห์ร่วมกัน ช่วยกันแก้ไขคำถามให้ถูกต้อง ซึ่งช่วงเอาจริงนี้ก็จะเป็นกระบวนการเดียวกับช่วงซ้อมแห้งเพียงแต่เปลี่ยนเรื่องเปลี่ยนประเด็น และนำมาเรียบเรียงจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อที่จะใช้ออกไปสัมภาษณ์ต่อไป

ขั้นตอนต่อมาคือการให้กลุ่มเยาวชนร่วมพิจารณาในประเด็นคำถามว่าจะสามารถออกไปเก็บกับใครได้บ้าง เช่น ประวัติชุมชนเก็บจากนายดิเรก เนตรแสนสัก ผู้ใหญ่บ้าน ด้านประเพณีวัฒนธรรมเก็บข้อมูลจากพ่อนานซอน เนตรแสนสัก ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เป็นต้น สุดท้ายก็หมายให้นายวิฑูรย์ เนตรแสนสัก แกนนำเยาวชนเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายที่จะออกไปสัมภาษณ์ นัดวัน เวลา สถานที่ แล้วนำมาแจ้งให้กลุ่มเยาวชนทราบ มีการพูดคุยเรื่องมารยาทต่างๆในการเก็บข้อมูล การเข้าพบ การลาผู้ใหญ่ การเดินทาง การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เช่น ใครจะเป็นผู้สัมภาษณ์ ใครจดบันทึก ใครจะดูแลกลุ่ม เป็นต้น เมื่อเก็บข้อมูลจนครบจึงนำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวเพื่อนำเสนอในกิจกรรมต่อไป

- **ผลของกิจกรรม** ผลลัพธ์ของกิจกรรมนี้ นอกจากจะเป็นการให้ความรู้และการฝึกให้เยาวชนได้เรียนรู้เทคนิคการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ สรุปข้อมูลแล้ว **ผลที่จะเกิดติดตามมาใน**

การศึกษาชุมชนที่นอกเหนือจากการได้ข้อมูลมาวางแผนการทำงานแล้วก็คือ ความรัก ความรู้สึก ผูกพัน ความห่วงใยในท้องถิ่นของตน สรุปว่าการจัดกิจกรรมนี้จะเริ่มต้นด้วยโดยการชี้แจง วัตถุประสงค์ แนวทางการศึกษาเรียนรู้การเก็บข้อมูลพื้นฐาน ทักษะการตั้งคำถาม การใช้คำถาม การสังเกต การรวบรวมข้อมูล การจดบันทึกข้อมูล เตรียมตัวเยาวชนก่อนออกศึกษาชุมชน ร่วมกัน วางแผนในการเก็บข้อมูลในชุมชน กำหนดขอบเขตของข้อมูล เช่น ประวัติชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหาการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อ สังคม กฎระเบียบต่างๆที่ชุมชนกำหนด เศรษฐกิจ เนื่องจาก ปรัชญาการณต่างๆเหล่านี้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน การที่เยาวชนจะเข้าใจ ชุมชนจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลให้ครอบคลุมเพื่อจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นใน ชุมชน นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนจะต้องร่วมกันกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่มในขณะที่ยัง ออก เก็บข้อมูล การมีระเบียบวินัยมารยาท ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน การกำหนดบุคคลที่จะ ไปสัมภาษณ์ วัน เวลา สถานที่ มีการฝึกนัดหมายและการแจ้งล่วงหน้า เป็นต้น

ดังนั้น เราจึงอาจจะสรุปได้อย่างไม่เกินเลยไปกว่า วิธีการแบบ "ให้หลานถามตา ยาย" ด้วยการติดตั้งทักษะการสืบค้นนั้นเป็นยุทธการแบบ "ยิงปืนนัดเดียวได้นกมาหลายตัว" คือ

◆ วิธีการดังกล่าวนี้จะให้ผลทั้งด้าน "ความรู้" (Knowledge) และ "ทัศนคติ" (Attitude) ของเยาวชนที่มีต่อชุมชน

◆ วิธีการนี้ให้ผลดีทั้งต่อตัว "เยาวชน" และ "ผู้อาวุโส" ที่เด็กไปสัมภาษณ์ ซึ่งเกิด ความรู้สึกภาคภูมิใจ รวมทั้งยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้สายสัมพันธ์คนระหว่างรุ่นได้ถักทอขึ้นมา

โดยที่ยังไม่ต้องลงไปถึงกิจกรรมที่ 9/10 คือการตีกลองเลย แม้เพียงกิจกรรม "การเก็บ ข้อมูล" อ.สุวัฒน์ก็ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กิจกรรมย่อยนี้สามารถใช้ "ปั้นแต่ง" เด็กๆได้ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องระเบียบวินัย การหัดเป็นคนช่างสังเกต ความอ่อนน้อมถ่อมตน ฯลฯ

● เด็กเก็บข้อมูล แล้วครูทำอะไร

เพื่อคิดวัดขึ้นป้องกันโรคเข้าใจผิดว่า การจัดกิจกรรมแบบให้เด็กไปสืบค้นข้อมูลด้วย ตนเองนั้น ก็จะช่วยผ่อนแรงครูผู้ฝึก เพราะเป็นการใช้แรงงานเด็กไปเรียบร้อยแล้ว แต่ความจริงแล้ว การจัดกิจกรรมนี้ ครูผู้ฝึกก็ยังต้องทำงานควบคู่ไปกับเด็กอยู่ตลอดเวลา และแถมครูผู้ฝึกก็ยัง ต้อง "เปี่ยมไปจากเดิม" อีกด้วย

สำหรับบทบาทสำคัญของผู้ดำเนินงานตามโครงการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน การออกเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนก็คือ การให้ความช่วยเหลือ การแนะนำ กระตุ้น การทำงานของ เยาวชนอย่างใกล้ชิดเพื่อเป็นการฝึกฝนทักษะต่างๆที่เป็นพื้นฐานอย่างทั่วถึง รวมไปถึงการเก็บ ประเด็นสำคัญ ให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถวิเคราะห์สถานการณ์/เหตุการณ์ ต่างๆได้ และในระหว่างการเก็บข้อมูล ครูผู้ฝึกควรมีการตรวจสอบทบทวนข้อมูล หากข้อมูลไม่ เพียงพอก็จำเป็นต้องมีการวางแผนการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนสมบูรณ์ และควรสังเกต

พฤติกรรมการทำงานของเยาวชนอย่างเป็นระบบ

และกิจกรรมฝึกทักษะการสืบค้นให้เด็ก ซึ่งเป็น "วิธีการปั้นแต่งนักเรียนให้เป็นนักวิจัยตัวน้อย" โดยการฝึกให้เด็กรู้จักตั้งคำถาม สอนมารยาท/จรรยาบรรณของนักวิจัย รู้จักแสวงหา Key informant รู้วิธีการฉบับที่ ๗๗ ในการนี้ **ผู้เป็นครูเอง**ก็ต้องเพิ่มพูนทักษะความสามารถให้ยกระดับสูงขึ้นมา กล่าวคือ ครูเองก็ต้องเป็นนักวิจัยที่ดีเสียก่อน ต้องรู้จักประเภทคำถามแบบต่างๆ รู้จักการจัดหมวดหมู่ข้อมูล รู้จักการวิเคราะห์ข้อมูล รู้จักนำผลการวิจัยไปออกแบบกิจกรรม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปคือ หากเป้าหมายสูงสุดของทุกโครงการคือการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อปั้นแต่งคนที่มีความสุข และเพื่อสานสายสัมพันธ์ที่เป็นสุขภาวะของชุมชนแล้ว ในทุกกิจกรรมย่อยของโครงการก็ต้องเหลืออบตาดูเป้าหมายสูงสุดนี้อยู่เสมอ

9. กิจกรรมที่ห้า: การประมวลสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการนำข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลชุมชนมาแล้ว ผู้ดำเนินโครงการจะต้องจัดกิจกรรมให้เยาวชนนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ หรือร่วมกันในกลุ่ม และสรุปเป็นข้อมูลรวมของโครงการ กลุ่มเยาวชนต้องเรียนรู้ในเรื่องการจัดประเภทหมวดหมู่/แยกแยะข้อมูล วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งอดีต ปัจจุบัน สามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับจนกลายมาเป็นสภาพปัจจุบัน

ในขั้นตอนนี้ ผู้ดำเนินโครงการควรตรวจสอบข้อมูลว่า มีความสมบูรณ์/ถูกต้องมากน้อยเพียงใด โดยตรวจสอบจากข้อมูลที่โครงการมีอยู่ หรือจากข้อมูลเอกสาร ตลอดจนบุคคลในท้องถิ่น

สาระสำคัญในการเรียนรู้ของการเก็บข้อมูลและสรุปข้อมูลคือการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ชุมชนอย่างวิเคราะห์เจาะลึก เรียนรู้ถึงอดีตและสภาพปัจจุบันของชุมชน สามารถระบุปัญหาสาเหตุทางด้านประเพณี/วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีผลกระทบต่อชีวิตชุมชนอย่างไร เพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

10. กิจกรรมที่หก: คืบข้อมูลให้ชุมชนพร้อมมูลค่าเพิ่ม

เนื่องจากกิจกรรมการสืบค้นเก็บข้อมูลนั้น มิใช่ "งานวิจัยเพื่อการวิจัย/ความรู้" เท่านั้น หากทว่า กิจกรรมใน 2-3 ขั้นตอนที่ผ่านมานั้น เป็นกระบวนการ "แสวงหาสภาพความจริงเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา" นั้น ดังนั้น ทางโครงการฯจึงได้ดำเนินกิจกรรมในขั้นต่อจากการเก็บรวบรวมและประมวลข้อมูลแล้วคือ "การคืบข้อมูลให้แก่ชุมชน"

กิจกรรมที่ 6 นี้ดำเนินการในรูปแบบของการเปิดเวทีสาธารณะเพื่อศึกษารูปแบบ แนวคิด ภูมิ

ปัญญาพื้นบ้าน และการแสวงหาคคุณค่าของกลองสะบัดชัยและกลองบูชา ขึ้นที่วัดห้วยม้าแก้ง โดยมีผู้เข้าร่วมคือเยาวชนของโครงการ ทีมดำเนินงาน และผู้สนใจทั่วไป

● **เปิดมาด้วยผู้ทรงศีล** งานเปิดเวทีสาธารณะเริ่มต้นด้วยพระครูอดิศักดิ์บุญเขต เจ้าคณะตำบลป่าสัก เจ้าอาวาสวัดห้วยม้าแก้ง มานำเสนอข้อคิดให้เยาวชนในเรื่อง การปฏิบัติตนของเยาวชนในสถานการณ์ปัจจุบัน ในโลกสังคมแห่งทุนนิยมที่มีสิ่งที่ยั่วยุ ล่อใจให้หลง ให้เสีย นั้น มีความยากลำบากกว่าในอดีตของสังคมในยุคพ่อแม่มากมาย การแก้ไข/ช่วยเหลือก็คือขอให้เยาวชนนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวปฏิบัติ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จะเป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาเยาวชนของหมู่บ้าน โดยอาศัยกิจกรรมกลองสะบัดชัยเป็นสื่อ นั้น เป็นสิ่งที่ดี ขอให้ทีมงานได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการทำงาน ขอให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกต้องโดยทางวัดพร้อมจะสนับสนุนอย่างเต็มที่

● **ตามด้วยผลงานของกลุ่มเยาวชน** จากนั้นนายวิฑูรย์ เนตรแสนสัก แกนนำเยาวชนได้นำเสนอรายงานผลการศึกษาในกิจกรรมการเก็บข้อมูลชุมชน ในประเด็นประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพอดีต ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ประวัติการก่อตั้งกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้าน สภาพปัจจุบันและปัญหา

ต่อด้วยเด็กหญิงชลธิชา บุรีรัตน์ศรีสกุล นำเสนอผลการศึกษาเรื่องสภาพด้านวัฒนธรรมในชุมชน ประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับการตีกลองสะบัดชัย และกลองบูชา

ในที่ประชุม กรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน ทีมทำงาน รวมทั้งวิทยากรที่เชิญมาร่วมได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน ปัญหาทางด้านวัฒนธรรม และความรู้เกี่ยวกับกลองสะบัดชัย/กลองบูชาเพิ่มเติมให้กับที่ประชุม

● **จบท้ายด้วยการสนับสนุนจากผู้หลักผู้ใหญ่** นายนพพร นิลณรงค์ ประธานกรรมการสถาบันวิจัยหริภุชชัย จังหวัดลำพูน วิทยากรพิเศษเปิดประเด็นโดยการนำเสนอแนวคิดทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคเหนือที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันว่า ในอดีต ชีวิตของคนเมื่อนั้นจะเป็นดังนี้คือ

"ลูกมาเมื่อเจ้า ได้ยิน เสียงฆ้อง เสียงก้อง เสียงครกมอ้งตำข้าว เสียงตุ้เจ้าสวดมนต์" ปัจจุบันนี้ สภาพชีวิตประจำวันดังกล่าวได้สูญหายไป แต่แม้ว่าจะเรียกร้องให้กลับมาไม่ได้แล้ว ก็อยากให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวของอดีตในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาของคนล้านนาที่ผ่านมา เหมือนกับที่เยาวชนได้เก็บข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลชุมชนในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ เพื่อเป็นบทเรียน เป็นแนวทางการดำรงชีวิต และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน และในปีพ.ศ.2548 เป็นปีที่คนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองลำพูนครบ 200 ปี ชาวลำพูนน่าจะทบทวนภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน เพื่ออย่างน้อยก็เป็นการสร้างตัวตนให้กับเยาวชนของจังหวัดลำพูนต่อไป

นายพงษ์เทพ มั่นตรง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้นำเสนอแนวคิดคุณค่าการตีกลองสะบัดชัย/กลองบูชาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รวมทั้งอยากให้ชุมชนต่างๆได้กลับมาสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของเยาวชนขอให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการตั้งใจในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะความรู้อยู่กับตัวมีใช้แบกหาม และยังเล่าเรื่องของตนเองว่า "การเรียนรู้การใช้ชีวิตต้องมีความรู้รอบด้าน ตอนที่เรียนอยู่ที่อเมริกาก็ได้วิชาฟิสิกส์ของบ้านเราที่เรียนมาช่วยในการทำกิจกรรมต่างๆเป็นที่ชื่นชมของคนอเมริกา นำไปแสดงในที่ต่างๆหลายแห่ง และมีผู้ขอเข้ามาเรียนมากมาย"

นายสุวิทย์ เนตรแสนสัก หัวหน้าโครงการได้แจ้งว่า ทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 90,000 บาท สำหรับการจัดซื้อกลองสะบัดชัยและกลองบูชาให้กับทางหมู่บ้าน

11. กิจกรรมที่เจ็ด: เรียนรู้ขยายฐานจากการศึกษานอกสถานที่

ตามปกติ เวลาที่บุคคลทั่วไปหรือกลุ่มเยาวชนเป้าหมายในโครงการฯได้สัมผัสกับกลองสะบัดชัยนั้น ก็จะได้สัมผัสในรูปแบบของ "การตีกลอง" หรือดูชม "การตีกลอง" แต่ทว่า คนทั่วไปมักจะไม่ได้สวไปให้ไกลถึงเบื้องหลังว่า กว่่าที่ไม่ท่อนหนึ่ง หนึ่งแผ่นหนึ่งจะมาซึ่งประกอบรวมกันเข้าเป็น "กลอง" ให้ได้ดีนั้น จะเป็นมาอย่างไร หากทว่า ผลจากการวิเคราะห์คุณลักษณะที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นแล้วว่า กระบวนการทำกลองลูกหนึ่งๆนั้นมีความสลับซับซ้อนอยู่มาก

เพื่อให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับกลองสะบัดชัยในกลุ่มเยาวชนเป้าหมายมีความพร้อมมากที่สุด ทางโครงการฯจึงได้จัดกิจกรรมขยายฐานความรู้ของเยาวชนในด้านที่เกี่ยวกับกลองสะบัดชัยและกลองบูชาให้มากขึ้น โดยนำเยาวชนออกไปศึกษานอกสถานที่ และเน้นหนักในเรื่องของการทำกลอง

พฤษี แดงสัก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก หนึ่งในคณะทำงานของโครงการกลองฯ กล่าวถึงที่มาของกิจกรรมนี้ว่า

...ปัญหาของเยาวชนในพื้นที่เกิดจากการใช้เวลาว่างไม่เป็นประโยชน์ และทำให้เกิดปัญหาตามมาเป็นสายโซ่ เช่น ปัญหายาเสพติด และแต่งงานก่อนวัยอันควร จึงควรหากิจกรรมอย่างอื่น ๆ ให้เยาวชน และทางโครงการฯได้นำแนวคิดทางวัฒนธรรมมาดึงดูด....

...แต่โครงการนี้ เราไม่ได้สอนแค่ให้ตีกลองเป็นอย่างเดียว แต่จะสอนให้รู้จักประเพณีการทำกลอง เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้มาทำกลอง เช่น ไม้ม่วงบตีแบ่งก่อง ไม้ตองบตีแบ่งครก เป็นต้น พิธีขอไม้จากเจ้าป่าเจ้าเขา การที่สอนพิธีเหล่านี้เพราะต้องการสอนให้เด็กรู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ ซึ่งเด็กสมัยนี้ไม่ค่อยมี...

สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่นี้ สิ่งที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ก็คือ การใช้คำถามที่จะสัมภาษณ์ซึ่งไม่ใช่ว่าจะออกไปแค่เพียงดูหรือสัมผัสแต่จะสอบถามตามสถานการณ์ที่พบ หากทำเช่นนั้น เราจะพบว่าเยาวชนจะไม่ได้ความรู้กลับมา ดังนั้นเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างจริงจัง ทางโครงการจึงทบทวนแบบคำถามที่ใช้ในตอนเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนโดยนำมาทบทวนใหม่ว่า สิ่งใดที่เรายังไม่เข้าใจ ยังไม่ได้คำตอบ เราจะต้องใช้คำถามนั้นต่อไป และเราอยากจะมีความรู้ในเรื่องใดเพิ่มเติม ก็ต้องช่วยกันตั้งคำถามเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการศึกษาดูงานต่อไป

กิจกรรมนี้เริ่มต้นที่การศึกษาดูงานที่บ้านพ่อครูปี สิทธิมา บ้านนาพะอะพะ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นช่างทำกลองฝีมือชั้นครูที่เหลืออยู่เพียงคนเดียวในจังหวัดลำพูน โดยเริ่มทำกลองมาตั้งแต่อายุ 39 ปี (พ.ศ.2506) จนมาถึงปัจจุบัน โดยศึกษาการทำกลองมาจากมหาเชื่อนคำ วัดสุวรรณวิหาร อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เนื่องจากพ่อครูปี สิทธิมา มีอายุมากและกำลังป่วย จึงมอบหมายให้นายทรงศักดิ์ แดงสัก ลูกเขยมาเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตการทำกลองให้กับเยาวชนได้เรียนรู้ วิทยากรได้เริ่มจากการบรรยายเรื่องความเป็นมาของกลอง การใช้ประโยชน์ ชนิดของกลอง ไม้ที่ใช้ทำ การตัดไม้อย่างไรไม่ให้กระทบระบบนิเวศวิทยา หน้าที่ใช้ทำ ความเชื่อ ตำนานคุณลักษณะของกลองที่ดี หัวใจกลอง พิธีกรรมที่เกี่ยวกับกลอง สาธิตการทำกลอง การติดหัวใจกลอง การชิงหนังกลอง

นายทรงศักดิ์ แดงสัก ได้กล่าวถึงรายได้ที่มาจากการทำกลองว่า

"ขอให้เยาวชนอย่าดูถูกอาชีพที่สุจริต โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการทำงานที่มีความสุขอยู่กับบ้าน อยู่กับครอบครัว รายได้จากการทำกลองนั้น นอกจากจะรับซ่อมแซมกลองที่เสียแล้ว ยังทำกลองขาย มีราคาตั้งแต่ราคา 1,000 บาท จนถึงลูกละ 100,000 บาท ส่งขายไปทั่วในเขตภาคเหนือ ภาคกลาง และยังส่งออกไปยังต่างประเทศ เช่น เยอรมัน ตุรกี เป็นต้น"

ตอนสุดท้าย พ่อครูปี สิทธิมา ได้ฝากข้อคิดให้กับเยาวชนว่า

"สิ่งสำคัญที่พ่อครูทำกลองมาจนถึงปัจจุบันนี้มีมากกว่าการคิดแค่ทำกลองเป็นอาชีพ กล่าวคือ ครอบครัวของพ่อครูมองเห็นปัญหาของการสูญหายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อพวกเขาจะทิ้งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิม อีกไม่นานเราก็จะไม่เห็นวัฒนธรรมนั้น แม้แต่ครอบครัวก็จะไม่เห็น"

ผลที่ได้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ครั้งนี้ ปรากฏในตัวอย่างงานเขียนของวิวัฒน์ เนตรแสนสัก แกนนำเยาวชนในโครงการฯ ดังนี้

...กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ที่บ้านโฮ่งทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักการทำกลองว่า ทำมาจากอะไร มีขั้นตอนการทำอย่างไร ความเชื่อความคิดในเรื่องไสลกลอง หัวใจกลองที่อาศัยหลัก

คำสอนศาสนาพุทธมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว ข้าพเจ้าได้เรียนรู้รูปแบบแนวคิดในการจัดสร้าง
กลองสะบัดชัย/กลองปี่จาว...

12. กิจกรรมที่ 8: พบกันกับฉบับทางวัฒนธรรม

เพื่อเป็นการล้างพิษทางความคิดที่อาจจะตกค้างอยู่ในจิตใจเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีมองว่า การเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องสื่อพื้นบ้านเป็นหนทางนำไปสู่ความเป็นเซยและล้มสมัย ทางโครงการฯจึงได้นำเยาวชนกลุ่มเป้าหมายไปพบกับบรรดา "ต้นฉบับทางวัฒนธรรม" อันได้แก่ผู้ที่ทรงภูมิรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบสุดยอด

ทางโครงการฯได้จัดพาเยาวชนไปศึกษาดูงานที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาจารย์เจริญ มาลาโรจน์ (มาลา คำจันทร์) นักเขียนรางวัลซีไรท์ ครูใหญ่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้กล่าวต้อนรับ และแนะนำถึงกิจกรรมของทางโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาว่า มุ่งเน้นในเรื่องการรวบรวม/การศึกษาสังเคราะห์ เผยแพร่ สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาล้านนาให้กระจายองค์ความรู้ที่มีอยู่ไปตามส่วนต่างๆของสังคมโดยผ่านพ่อครู/แม่ครู ผู้รู้ในท้องถิ่น และทำหน้าที่ประสานงานผลักดันให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สังคม นอกจากนี้ได้ให้ข้อคิดกับเยาวชนเกี่ยวกับการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ทุกคนควรต้องรักษา และนำมาปรับใช้กับสังคมปัจจุบันอย่างรู้เท่าและรู้ทัน และได้ฝากข้อคิดให้กับเยาวชนในโครงการว่า **"ทุกคนอยู่ในเมืองหละปูน อู่กายของ ภาษาอู่เป็น วัฒนธรรมพื้นฐานของชุมชน ถ้าฮักฮักทำอู่บ่ได้ อู่ยงบ่จ้าง วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ก่อจะฮักฮักบ่ได้เหมือนกัน"**

พ่อครูพรชัย ต๋วยตง เป็นวิทยากรนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับกลอง ประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวกับกลองบูชา/กลองสะบัดชัย ที่อยู่กับเจ้าผู้ครองนครภาคเหนือ มาจนถึงอยู่กับวัด ใช้ในทางศาสนาและวิวัฒนาการมาโดยตลอดจนปัจจุบันที่ถูกนำมาใช้กับงานสังคมทั่วไป จากนั้นได้สาธิตการตีกลองบูชาในเพลงเสื่อขบตุ้ เพลงสาวหลับเตีอะ เพลงล่องน่าน เพลงฟาดแด้ พร้อมทั้งอธิบายความเป็นมาของเพลง

พ่อครูธนชัย มณีวรรณ ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับเจิง ศิลปะป้องกันตัวของคนล้านนา และสาธิตการใช้เจิงในการป้องกันตัวจากการถูกทำร้าย

จากนั้นได้ไปศึกษาดูงานที่พ่อครูคำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ช่างฟ้อน) ถึงแม้ว่าท่านจะจบเพียงชั้นประถมศึกษา แต่พ่อครูเป็นคนที่ขยันหมั่นแสวงหาความรู้จนมีความรู้ความสามารถในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะศิลปะด้านการแสดงกลองสะบัดชัย กลองบูชา กลองมอชิง ฟ้อนดาบฟ้อนเมือง จนได้แสดงต่อหน้าพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวรับเสด็จพระราชอาคันตุกะกษัตริย์อิทธิราชแห่งประเทศไทย

เดนมาร์ก และได้ไปแสดงถึงต่างประเทศ ต่อมา ได้เข้าสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติประกาศยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง นอกจากนี้ ท่านยังได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อนิทาน เกี่ยวกับกลองบูชา เล่าเกี่ยวกับกลองสะบัดชัย กลองหลวง กลองแหว่ กลองตะไลดโปด กลองมองเซิง กลองปู่เจ้า การตี การใช้ประโยชน์ประเภท อุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับการตีกลอง สาธิตการทำกลอง สาธิตเจิงให้เยาวชนได้ชม

กิจกรรมการศึกษาดูงานหลายๆครั้งนี้ จะได้ผลแก่เยาวชนมากน้อยเพียงใด ขอให้อดใจติดตามตอนต่อไป

13. กิจกรรมที่ 9: ชัยบัพัญญาแล้วจึงมาเขยื้อนกาย ได้เวลาจับไม้ตีกลอง

จะเห็นได้ว่า กว่าที่เยาวชนในโครงการของเราจะได้เรียนรู้ทักษะการตีกลองนั้น เยาวชนจะต้องผ่านกิจกรรมด้านการสร้างการเรียนรู้ทางปัญญาที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องเกือบ 6 เดือน ตั้งแต่การเก็บข้อมูลพื้นฐาน การนำเสนอข้อมูล จนมาถึงการศึกษาดูงานเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลองสะบัดชัย/ กลองบูชาอย่างทะลุปรุโปร่ง เราจึงจะให้เยาวชนมาเขยื้อนกายโดยการเรียนรู้เรื่องการตีกลอง

การเรียนรู้ก็จะเริ่มโดยพิธีการสร้างความสำเร็จความเชื่อมั่นต่อกิจกรรมที่จะเรียนรู้ เยาวชนจะต้องทำกิจกรรมพิธีกรรมการขึ้นชั้นตั้งครูในวันพฤหัสบดีแรกของการเรียนรู้ มีการจัดทำชั้นตั้งครูที่มีอุปกรณ์ คือ ชั้นแดง หมากรุก 1 หัว เหล้า 1 ขวด สรวยพลู 24 สรวย สรวยชั้นหมากรุก 12 สรวย สรวยดอก 24 สรวย สรวยเทียน 12 สรวย ผ้าขาว 1 ผืน ผ้าแดง 1 ผืน ข้าวเปลือก 1 กระหวง ข้าวสาร 1 กระหวง เบี้ย 36 ตัว เงิน 36 บาท เทียนเล่มบาท 1 คู่ เล่มเพ็อง 1 คู่ รูป 1 มัด น้ำส้มป่อย 1 ห่อ พ่อครูจะทำพิธีโดยการไหว้พระเจ้า กล่าวเชิญเทวดาครูบาอาจารย์ที่ขอบชั้นตั้ง กล่าวคำเรียกครู จากนั้นเสกน้ำส้มป่อย ประพรมให้ผู้เรียน จึงจะสามารถเรียนได้

จากนั้นจึงเริ่มเรียนตามแนวทางการจัดการเรียนของพ่อครู โดยใช้สถานที่ที่วัดห้วยม้าโค้ง (ศาลาการเปรียญ) เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยอาศัยช่วงเวลาหลังเลิกเรียนและวันเสาร์อาทิตย์เป็นช่วงแห่งการเรียนรู้ทั้งการตีกลองและการทำกลอง โดยมีทั้งพระครูและพ่อช่วยช่วยกันสอนในระหว่างเรียนนั้น ก็จะมีการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ด้วย

ผลที่เกิดตามมาก็คือ เป็นการชักนำให้เยาวชนกลับคืนสู่วัด แม้ว่าจะไม่ได้ไปเรียนรู้ทางศาสนาโดยตรง แต่ก่อนที่จะเรียน ก็ต้องมีการกราบพระก่อน เมื่อเรียนตีกลองไป ก็จะมีคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวทางศาสนาจากรูปในศาลาการเปรียญขึ้นมาซักถาม ตลอดจนเจ้าอาวาสเองก็จะออกมาซักถามถึงการเรียนรู้ว่าเป็นอย่างไร และมีการสั่งสอนกิริยามารยาทในการอยู่ในวัดไปด้วย ในระหว่างการทำกิจกรรม ทำให้เยาวชนเดินเข้าออกวัดเป็นเรื่องปกติ ซึ่งผิดแต่เดิมมาที่เยาวชนไม่กล้าเข้าไปในวัด โดยมองว่าวัดเป็นเรื่องของคนแก่ คนมีปัญญา ไม่ใช่เป็นสถานที่ของเยาวชน

ในขั้นตอนของการทำกลองนั้น เด็กๆจะยังได้ฝึกในเรื่องคุณธรรมของ "ความอดทน" เพราะ กลองมีความหนาเพียง 1-2 นิ้ว อุปกรณ์ที่ใช้ทำจึงไม่ใช่ขวานที่ "เห็นผลเร็ว" แต่ต้องใช้ขวานขนาดเล็ก ค่อยๆแตะไป คนทำจึงต้องใช้สมาธิตั้งสติก่อนสตาร์ทลงมือทำควบคู่ไปกับความมานะพยายาม

เมื่อถึงเวลาตี เครื่องดนตรีชนิดนี้ต้องตีกันเป็นทีม รวมแล้วราวๆ 10-11 คน ซึ่งถือเสมือนเป็นการฝึกความสามัคคีอีกทางหนึ่ง รวมทั้งต้องมีสมาธิอย่างยิ่งยวด เพราะการตีกลองหรือการตีฉาบ ลีลาที่มีท่าเอาฉาบมาตบกันข้างบน/ข้างใต้ซาสลับกันไปมานั้น ถ้าขาดสติเพียงเล็กน้อย เป็นอันว่า ได้เจ็บตัวอย่างแน่นอน

เมื่อจัดกิจกรรมฝึกการตีและการทำกลองจนเยาวชนมีทักษะ/ความชำนาญ (เรียนจบ) ก็จะมีการทำพิธีปลดขันตั้งครู ซึ่งจะเป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นว่าครูอนุญาตให้นำวิชาความรู้ไปใช้ได้ เครื่องพิธีใช้แบบเดียวกับการขึ้นขันตั้งครู พิธีกรรมดำเนินงานโดยทำพิธียกขันตั้งลงจากหิ้งฝึกครู กล่าวคำปลดขันตั้ง จากนั้นครูจะแจกธูปเทียน/ดอกไม้ที่ขันตั้งครู มาให้ลูกศิษย์เอาไปบูชาที่บ้าน กล่าวคำอนุญาตให้ลูกศิษย์นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ ในทางที่ถูกต้อง ครูจะกล่าวอัญเชิญครูบาอาจารย์ที่นับถือที่ล่วงลับไปแล้วให้มาช่วยปกป้องรักษาศิษย์ อำนวยอวยพร และถ่ายทอดคาถาอาคมให้กับลูกศิษย์

จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้นั้นมิใช่ถึงเวลาเรียนก็จับอุปกรณ์มาตีได้เลย การเรียนรู้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะถูกกำกับด้วยความศรัทธา/ความเชื่อมั่นต่อสิ่งที่จะเรียนรู้ สร้างกลอุบายให้ตั้งใจเรียนรู้ เรียนรู้ทั้งกายและใจ เมื่อเรียนรู้เสร็จก็มีพิธีกรรมที่แสดงถึงว่า ความรู้ความสามารถที่มี ต้องถูกกำกับด้วยสติปัญญา ศิษย์ที่ดีต้องมีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะความรู้ โดยผู้สอนจะมีวิธีการประเมินเป็นรายบุคคล ประเมินตามสภาพจริง และมีแต่คนดี และคนเก่งเท่านั้นที่จะได้รับอนุญาตให้นำเอาวิชาความรู้ไปใช้ และสามารถกล่าวอ้างได้ว่าจบมาจากที่ใด ใครเป็นผู้สอน

จะเห็นได้ว่า การตอบคำถามว่า "จะต้องจัดกิจกรรมการสอนตีกลองอย่างไร" นั้น จะออกแบบโดยมีการวิเคราะห์คุณลักษณะและองค์ประกอบของกลองสะบัดชัยเป็นเครื่องนำทาง ทำให้การสืบทอดเรื่องการตีกลองสะบัดชัยนั้นเป็นไปอย่างครบเครื่องเรื่องสืบทอดอย่างแท้จริง

14. กิจกรรมที่สิบ: สำแดงพลังเสียงกลองดังกังวาน เรียกขานวิญญานกลุ่มหนุ่มสาวคืนมา

เมื่อไม่กลองได้สัมผัสหน้ากลองนั้น การได้ยินเสียงน่าจะช่วยหรือฟื้นจิตวิญญาณของคน ล้ามนานให้หวนคืนมา

และเสียงที่กระหน่ำตีเป็นจังหวะจะโคนที่เรงเร้าใจนั้น ยังจะสร้างแรงกระเพื่อมอะไรอื่นได้อีกไหมหนอ คำตอบนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ตีจะมีปัญญาตีได้ถึงขนาดไหน

คณะผู้ทำโครงการกลองสะบัดชัยนี้เป็นนักตีกลองระดับสะท้อนจิตวิญญาณที่ล่วงรู้ถึงวิถีที่กลองที่ส่งแรงสะท้อนไปรื้อฟื้นปลุกตื่น "วิถีวัฒนธรรม" แบบดั้งเดิมบางอย่างของคนล้านนาให้ตื่นขึ้นจากการหลับใหล

จากสภาพพื้นฐานเดิมในด้านวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านโดยทั่วไปทางภาคเหนือ จะมีการรวมตัวของคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านที่เรียกกันว่า "กลุ่มหนุ่มสาว" ซึ่งกลุ่มนี้จะรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลืองานต่างๆ ในหมู่บ้านเช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ หรืองานของวัด เช่น งานบุญต่างๆ งานผ้าป่า งานกฐิน รวมทั้งการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น/หมู่บ้าน ตลอดจนพัฒนากลุ่มของตนเอง

แต่ต่อมาประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงทำให้กลุ่มหนุ่มสาวได้สูญหายไปจากหมู่บ้านโดยทั่วไป ภาระงานต่างๆ เหล่านี้จึงมีแต่กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้านที่เข้ามาทำทดแทน

ดังนั้น ทางโครงการจึงพยายามที่จะผลักดันให้กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องกลองสะบัดชัยนี้ส่งผลต่อเนื่องทำให้เกิดการรวมตัวกันใหม่ในกลุ่มเยาวชน ในรูปแบบ "กลุ่มกิจกรรม" เพื่อมาทดแทนกลุ่มหนุ่มสาวที่หายไป แม้ว่าจะไม่สามารถทดแทนในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านได้เหมือนเดิมทั้งหมด แต่ถ้ากิจกรรมสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย หรือสามารถเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นตัวแทนชุมชนของวัดในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอื่นได้ก็น่าจะพอใจได้พอสมควร

กิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์มีอยู่ 2 รูปแบบคือ แบบแรกจะเป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนสองวัยที่ทางโครงการจัดดำเนินกิจกรรมขึ้นที่วัดคือ **การให้เยาวชนเข้ามาตีกลองตามประเพณีเดิม** คือคืนก่อนวันพระ และในคืนวันพระในช่วงเวลาที่ผู้เฒ่า/ผู้แก่มานอนที่วัดและมีการฟังเทศน์สวดมนต์เป็นที่เรียบร้อย ผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดจนพระสงฆ์องค์เจ้าจะลงมาดูเยาวชนที่มาตีกลอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องกลองร่วมกัน ตลอดจนสามารถคุยกันได้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในเรื่องราวอื่นๆ ที่สามารถสอดแทรกเข้ามาได้ ซึ่งจะใช้เวลาทำกิจกรรมตลอดวันพระในช่วงเข้าพรรษา 3 เดือน

นายอมร บุญเรืองกาศ ผู้อาวุโสท่านหนึ่งผู้แม่จะไม่นอนที่วัด ก็เดินมาที่วัดและได้เข้ามาพูดคุยกับผู้เขียนและเยาวชนในคืนวันพระ หลังจากกิจกรรมการฝึกตีกลองผ่านไปประมาณ 1 เดือนว่า **"ลุงปอใจขนาด นอนฟังเสียงก้องของละอ่อนตีมาเป็นเดือน ละอ่อนตีดีขึ้นเรื่อยๆ ไปยังเนื้อ หึดติดต่อไป"**

นอกจากนี้ ทางเยาวชนยังเป็นตัวแทนหมู่บ้านในการออกไปแสดงร่วมงานต่างๆ ร่วมกับผู้เฒ่าผู้แก่ในการแห่เครื่องไทยทานร่วมทำบุญงานปอยหลวง จำนวน 6 หมู่บ้าน แห่งานกฐิน ผ้าป่า จำนวน 4 หมู่บ้าน งานวันปิยะมหาราชขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก งานสงกรานต์ของจังหวัดลำพูน งานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดลำพูน เป็นต้น

ในวาระโอกาสเช่นนี้ช่วงเป็นช่วงเวลาอันงดงามที่ไผ่แก่และไผ่อ่อนจะได้ผูกทาบประสานเป็นหนึ่งเดียวกันตามธรรมชาติของคนล้านนาที่ว่า "หัวหงอกเดินนำ หัวดำเดินตาม" โดยแท้

ในรูปแบบที่ 2 จะเป็นการจัดกิจกรรม**ส้มหัวมัวเกล้า หัวมดัก้องจ้าย ดำหัวปีใหม่ไหว้สาครูบาเจ้า** เป็นการจัดกิจกรรมในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2548 ณ วัดห้วยม้าโค้ง ซึ่งเป็นเวทีการแสดงออกถึงทักษะความชำนาญของเยาวชนในโครงการ โดยมีการเชิญชวนให้เยาวชนคณะกลองสะบัดชัยในจังหวัดลำพูนจำนวน 14 คณะมาแสดงโชว์ฝีมือในงานร่วมกัน โดยมีการสนับสนุนร่วมจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก

งานส้มหัวมัวเกล้านี้นับว่ามีบทบาทหน้าที่หลายประการ ประการแรก งานเช่นนี้ถือได้ว่าเป็น **"การสำแดงพลังศักยภาพของสื่อพื้นบ้าน** เช่น กลองสะบัดชัย" ว่ามีศิลปะที่งดงามเข้าใจเพียงใด มีความนิยมแพร่หลายขนาดไหน ดังนั้น บทบาทหน้าที่ในลำดับต่อมาก็คือ เป็น "ช่องทางในการขยายผล" ที่จะเรียกร้องความสนใจของเยาวชนคนอื่นๆให้อยากจะมาเข้าร่วมชมขบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้านนี้

และเนื่องจากวาระโอกาสของงานนี้อยู่ในงานประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของคนเมือง ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการฟื้นฟู "ที่ทางของกลอง" ให้กลับมาสะบัดชัยดังกังวานอยู่ในงานประเพณีของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง (และน่าจะตลอดไป)

วิฑูวัส เนตรแสนสัก แกนนำเยาวชนในโครงการเขียนถึงการจัดกิจกรรมครั้งนี้ว่า

...เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2548 ได้มีการจัดงาน "ส้มหัวมัวเกล้า หัวมดัก้องจ้าย ดำหัวปีใหม่ไหว้สาครูบาเจ้า" กิจกรรมนี้ทำให้ข้าพเจ้าได้ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและกล้าแสดงออกทั้งนี้ในกิจกรรมของโครงการทำให้ข้าพเจ้ารู้จักความสามัคคีมากขึ้นกว่าเดิม ได้รู้จักเพื่อนฝูงที่มีความรู้ในการตีกลองอีกนับสิบกว่าคณะหรือเกือบสองร้อยคน ได้รู้จักความอดทนอดกลั้น รู้จักการรู้แพ้รู้ชนะ รู้จักศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของล้านนามากขึ้น...

15. กิจกรรมที่ 11 : สัปดาห์ด้วยการประเมินผล

หลังจากขับเคลื่อนกองคาราวานของกิจกรรมมาตั้งแต่กิจกรรมแรกจนถึงกิจกรรมสุดท้าย ถึงแม้ว่า ตลอดเส้นทางที่ผ่านมา คณะทำงานจะได้มีการติดตามผลการทำงานในรูปแบบต่างๆ แต่เมื่อดำเนินงานมาจนครบถ้วนกระบวนการแล้ว กิจกรรมสุดท้ายก็น่าจะเป็นลีลาทำอำลา คือ การประชุมประเมินผลทุกฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ผลจากการสรุปประชุมร่วมกันพบว่า อานุภาพจากเสียงกลองนั้นก่อให้เกิดผลกระทบกับหลายภาคส่วนดังนี้คือ

(1) เกิดบทเรียนบทใหม่สำหรับคณะทำงานกับสื่อพื้นบ้านประเภทการแสดง ดังที่ได้กล่าวมาในหลายๆครั้งแล้วว่า การทำงานนำเอาสื่อพื้นบ้านประเภทการแสดงมารื้อฟื้น/สืบทอดหรือ

ปรับประยุกต์นั้น ซึ่งมักจะเป็นที่นิยมสำหรับคนทำงานเพราะมีรูปธรรมการแสดงให้เห็นชัดเจน ง่าย มีพลังแม่เหล็กดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เข้ามา แต่ทว่าผู้ทำงานก็มักจะต้องหลีกเลี่ยงกับดักขนาดใหญ่ไปให้พ้น กับดักนั้นก็คือนะทำงานมักจะทำให้ความสนใจ "ทำแต่ทักษะ/หรือการลงมือปฏิบัติ" เช่น การทำโครงการทดลองก็จับไม้ตีกลองเลย ถ้าทำโครงการดาบก็จับดาบมารำเลย ถ้าทำโครงการพัฒนาก็ให้เด็กจับพินเลนเลย เป็นต้น แต่คนงานจะให้ความสนใจน้อยเกินไปกับ "การสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านที่กำลังทำงาน" ด้วย (เช่นโครงการดาบสร้างคน เมื่อซักถามที่ไปที่ไปของคุณลักษณะต่างๆของการรำดาบ แม้ว่ากลุ่มเป้าหมายจะรำดาบได้อย่างเชี่ยวชาญแล้ว แต่ก็ยังตอบไม่ได้เลย) **แรงจูงใจของกลุ่มเป้าหมายเพียงแค่การจับดาบหรือถือไม้ตีกลองนั้น จะไม่มีรากฐานที่หนาแน่นพอที่จะยึดเหนี่ยวเยาวชนเขาไว้กับสื่อพื้นบ้านได้อย่างยาวนาน** ซึ่งเราอาจจะอธิบายได้ตามหลักการเรียนรู้ 3 มิติเรื่อง K-A-P ดังนี้

มิติของ K - ย่อมาจาก Knowledge คือ ความรู้/ความเข้าใจ

มิติของ A - ย่อมาจาก Attitude คือ อารมณ์/ความรู้สึก

มิติของ P - ย่อมาจาก Performance คือ การลงมือปฏิบัติ

เวลาที่เรียนรู้สื่อพื้นบ้านประเภทการแสดง หากมีแต่**ตัวการลงมือปฏิบัติ** (ตัว P) แต่ไม่มี**ความรู้/ความเข้าใจ** (ตัว K) เช่นกิจกรรมการสืบค้นความรู้เรื่องกลอง และไม่มี**การสร้างทัศนคติ** ให้เห็นคุณค่า (ตัว A) เช่นกิจกรรมการพาไปพบกับต้นฉบับทางวัฒนธรรมของโครงการกลอง การเรียนรู้แบบมิติเดียวเช่นนี้ยากจะเหนี่ยวรั้งเยาวชนเขาไว้ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงต้องใช้แนวทางการทำกิจกรรมในรูปปรอยเดียวกับที่ทางโครงการกลองได้ทำมา คือมีกิจกรรมการถม K กับ A ให้หนาแน่นพอ จึงจะสร้าง P ได้อย่างมั่นคง เรียกว่า ต้องทำกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 มิติ

เพราะฉะนั้น กว่าที่เยาวชนในโครงการกลองจะได้ "จับไม้ตีกลอง" (ตัว P) นั้น จะพาเข้าไปเป็นกิจกรรมที่ 8-9 โดยที่ต้องเดินผ่านกิจกรรมสร้าง K และ A มาอย่างพอสมควร ตามหลักการทำงานของสพส.ที่ว่า "ขยับปัญญาก่อน ค่อยย่นมาเขยื้อนกาย"

หลักการนี้ สพส.ขอแนะนำเป็นพิเศษสำหรับผู้ที่จะทำงานกับสื่อพื้นบ้านการแสดงทุกชนิด

(2) **การเพิ่มหน้าที่นานาชนิดให้แก่กลอง** คุณูปการที่สูงสุดของการนำเอาสื่อพื้นบ้าน เช่นกลองสะบัดชัยมาใช้แก้ปัญหาสุขภาพของชุมชนนั้น คือการย้อนกลับไปสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างอเนกอนันต์ให้แก่ตัวสื่อพื้นบ้านคือกลองสะบัดชัยเอง มูลค่าเพิ่มขึ้นมานั้นเกิดมาจากการ**เพิ่มขยายหน้าที่อันมากมายของกลองให้แจ่มชัดขึ้นมา**

ข้อโดดเด่นของโครงการกลองสะบัดชัยนี้ก็คือ ได้ใช้กลยุทธ์แบบ "จะเด็ดทีเดียวเสียทั้งคู่" คือรักษาทั้งของเก่าและเอาทั้งของใหม่ (Addition) กล่าวคือ **หน้าที่เดิม**ของกลองสะบัดชัยหรือกลองไชยมงคลก็ยังคงอยู่ เช่น การตีเพื่อเป็นพุทธบูชา เมื่อชาวบ้านได้ยินเสียงกลอง จะรู้สึกคิดถึง

วัด ความผูกพันระหว่างคนกับศาสนาได้หวนกลับมาอีกครั้งด้วยเสียงกลอง ดังคำกล่าวของคนเมืองที่ได้พูดถึงมาข้างต้นว่า "ตื่นมาแต่เช้าก็ได้ยินเสียงกลองเป็นเสียงแรกของชีวิตในวันใหม่" ถือได้ว่าเป็นการฟื้นฟูสุขภาพจิตวิญญาณของชุมชน

ส่วนหน้าที่ใหม่อื่นอีกเพียบของกลองสะบัดชัยได้เกิดขึ้นตามที่คณะทำงานวาดหวังเอาไว้ เช่น

- **สุขภาพะทางกายของเยาวชน** เป็นมิติที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนและได้ผลโดยตรงต่อตัวเยาวชน เพราะการตีกลองตีฉาบนั้นก็คือ การออกกำลังกายแบบพื้นบ้านดี ๆ นี้เอง นอกจากนั้นกิจกรรมการตีกลองก็ยังเรียกร้องสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เยาวชนที่ตีกลองตีฉาบจึงจะสนุกหรือกินเหล้าไม่ได้เลย เพราะจะหมดแรง

- **สุขภาพะทางอารมณ์ของเยาวชน** การตีกลองเป็นการละเล่นแบบรวมทีม มีการจัดจังหวะให้สอดคล้องกัน มีการทำท่ายความสามารของผู้เล่น รวมทั้งเสียงตีกลองก็สร้างความรู้สึกอีกเหมืนสนุกสนาน

- **สุขภาพะด้านสังคมของเยาวชน** กลองได้ทำหน้าที่เป็น "แม่สื่อแม่ชัก" ที่โน้มนำให้เยาวชนได้มารวมตัวกัน ได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และส่งเสริมความรักความสามัคคีในชุมชน

ผลพวงจากการตีกลองยังไปได้ไกลดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า "กลุ่มหนุ่มสาว" ซึ่งเคยเป็นกลุ่มตามประเพณีของทางภาคเหนือนั้นได้สูญหายไปเกือบ 20 ปีแล้ว เด็กๆ ที่มารวมกลุ่มกันตีกลองได้ร่วมกันรื้อฟื้น "กลุ่มหนุ่มสาว" ที่ยังไม่แต่งงานให้มารวมตัวกันเรียกว่า "กลุ่มเยาวชนกลองไชยมงคล" และเข้ามาช่วยงานต่างๆ ของชุมชน

- **สุขภาพะด้านจิตวิญญาณของเยาวชน** เริ่มตั้งอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงของกลองสะบัดชัยนั้นมีประมาณ 11 ชิ้น ซึ่งเวลาบรรเลงจะต้องใช้สติและตั้งสมาธิให้ดี จึงจะเล่นได้อย่างสอดคล้องประสานรับจังหวะกัน การฝึกตีกลองจึงเป็นกุศโลบายในการสร้างสมาธิให้แก่เยาวชน

และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เนื่องจากสถานที่เรียนนั้นได้ใช้วัดเป็นสถานที่ดำเนินงานกิจกรรมการตีกลองจึงเป็นเสมือนหนทางนำเยาวชนให้ "หันหน้าเข้าวัด" อีกครั้ง ทั้งยังเป็นการสร้างโอกาสให้ได้เรียนรู้ทางด้านคุณธรรม จริยธรรมทางศาสนาที่สอดแทรกในระหว่างที่จัดการเรียนรู้ การตีกลองจึงเป็นกระบวนการปั้นแต่งเยาวชนอย่างบูรณาการแบบพื้นบ้าน

- **หน้าที่การเสริมศักดิ์ศรี/ความภาคภูมิใจให้เยาวชน** การตีกลองสะบัดชัยและกลองบูชา นั้น เป็นเวทีแสดงออกในทางที่ดีของเยาวชน และยังสร้างความภาคภูมิใจ/เสริมศักดิ์ศรีให้แก่เยาวชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เมื่อไปแข่งขันประชันประกวดกับที่อื่นๆ แล้วได้รางวัลกลับมา เด็กๆ ก็จะภูมิใจเป็นอย่างมาก

หรือในโอกาสที่เยาวชนเหล่านี้ได้ไปเป็นตัวแทนของชุมชนออกไปร่วมกิจกรรมทางศาสนากับหมู่บ้านอื่นๆ เช่น ร่วมงานบุญ งานปอยหลวง ซึ่งมีนับประมาณ 10 งานในแต่ละปี

นอกจากสนับสนุนงานประเพณีของวัดแล้ว ยังสามารถที่จะช่วยเหลือในงานต่างๆ ของหมู่บ้าน ของโรงเรียน หรือหน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่น และในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปวัฒนธรรม หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่สามารถประยุกต์เข้ามาร่วมกิจกรรมนั้นได้ไม่ว่าจะเป็นงานถนนคนเดิน งานกีฬาโรงเรียน งานแข่งขันกีฬาเขต งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ฯลฯ

● **หน้าที่การสร้างรายได้ให้แก่เยาวชน** เนื่องจากกลองสะบัดชัยถูกใช้เป็น "สัญลักษณ์ของการนำโชคนำชัย นำมาซึ่งสิ่งมงคล" ทำให้เด็กๆ ที่มาฝึกได้มีโอกาสไปแสดงเปิดงาน ทำให้มีรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง รวมทั้งคนที่มาฝึกทำกลองก็ยังสามารถนำมาเป็นอาชีพ ซึ่งเป็นหน้าที่ใหม่สำหรับเด็ก

สิ่งที่น่าสนใจคือวิธีการบริหารจัดการรายได้ที่เกิดขึ้น อ.สุวัฒน์ได้เล่าให้เพื่อนภาคีฟังในงานประชุม "พี่ช่วยน้อง ที่ม่อนดอยริสอร์ท (11-12 ส.ค. 2548) ว่า เงินที่ได้มาจากการไปเล่นในงานต่างๆ นั้น จะแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกจะเก็บเอาไว้ที่วัดเพื่อเป็นงบประมาณสำหรับการซ่อมแซมกลอง ส่วนที่สองจะแบ่งให้แก่สมาชิกในกลุ่มที่ไปเล่นทุกคนอย่างเท่าๆ กัน ส่วนที่สามจะเก็บเอาไว้เป็นกองกลางของกลุ่มเพื่อใช้เป็นทุนในเรื่องต่างๆ เช่น ทุนการศึกษา ทุนสวัสดิการฉุกเฉิน เป็นต้น

● **หน้าที่การสายสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัย** แต่เดิมนั้น วัฒนธรรมประเพณีของคนเหนือได้วางดูทางที่จะประสานสายสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับคนหนุ่มสาวเอาไว้อย่างชัดเจน ดังที่ได้ยินภาษิตว่า "อ้อยสอนหลาน" "หัวหงอกเดินนำ หัวดำเดินตาม" แต่ปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับคนหนุ่มสาวจางหายไป ช่องทางในการส่งมอบมรดกของชุมชนก็ถูกปิดกั้น ยิ่งขาดโอกาสพบปะพูดคุยกัน ความห่างเหินและความไม่เข้าใจกันก็ยิ่งเพิ่มพูนขึ้น

ดังนั้น ความภาคภูมิใจประการหนึ่งของคณะทำงานโครงการกลองสะบัดชัยก็คือ ข้อค้นพบว่า ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมต่างๆ นั้นได้ช่วยฟื้นฟูลักษณะที่เชื่อมต่อกันระหว่างคนสองวัย ได้ประสานความรู้/ความเข้าใจระหว่างกลุ่มผู้อาวุโสกับกลุ่มเยาวชนให้มีความเข้าใจกันและกัน และพร้อมที่จะถ่ายทอดเอกลักษณ์ของชุมชนออกมา ให้เยาวชนบ้านห้วยม้าแก้งได้ถอดแบบคนรุ่นบรรพบุรุษออกมาอย่างเด่นชัด

ข้อความที่กล่าวนี้ ยืนยันได้จากข้อเขียนของวิฑูรย์ เนตรแสนนั้ก แกนนำกลุ่มเยาวชนที่เขียนแทนความรู้สึกของกลุ่มกลองสะบัดชัยเยาวชนวัดห้วยม้าแก้ง ดังนี้

...หลังจากได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาชิกของกลุ่มได้ขยายตัวจาก 12 คนเป็น 40 คน หากเราได้เริ่มศึกษา

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การตีกลอง พิธีกรรมเกี่ยวกับการตีกลอง การทำ
กลอง เป็นต้น ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้ว่า กว่าจะมีการสร้างบ้านแปงเมืองนั้นยากเย็นแสน
เข็ญขนาดไหน ผู้คนในอดีตมีความอดทนเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าจึงคิดว่า กว่าจะเป็
ประเทศชาติก็ต้องแลกด้วยเลือดเนื้อ

และยังได้เรียนรู้ตำนานความเชื่อที่เกี่ยวกับชื่อของหมู่บ้าน สภาพความเป็นมาของ
อดีต สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้าน ซึ่งเราเยาวชนก็ควรที่จะเรียนรู้เอาไว้เพื่อเป็น
แนวทางในการสืบทอดความเป็นมาและสิ่งที่ดั่งามของหมู่บ้าน...

● **หน้าที่การวางที่ยืนของลูกหลานต่อสื่อพื้นบ้าน** การแสดงบทบาทหน้าที่นี้เห็นได้
ชัดเจนจากคำสัมภาษณ์ของเยาวชนเอง

นุศรา มาสัก เด็กหญิงอายุ 13 ปี หนึ่งในทีมกลองเล่าว่า แม้จะถูกเพื่อนๆมองว่าเป็น
คนหัวโบราณ แต่เธอกลับมองว่า นี่เป็นดนตรีที่เป็นศิลปะของบ้านเมือง จึงอยากรักษาไว้ให้คงอยู่
ชั่วลูกชั่วหลาน อีกทั้งเมื่อได้เล่น ก็สนุกอีกต่างหาก

...สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการมาตีกลอง ก็คือ เพื่อนๆในกลุ่มไม่มีใครสูบบุหรี่ หรือเอาเวลา
ว่างไปทำเรื่องไร้สาระเลย ทำให้รู้สึกว่ เราควรจะชวนเพื่อนๆให้เข้ามา่วมให้
มากกว่านี้

ส่วนวิทวัส เนตรแสนลัก หัวหน้ากลุ่มเยาวชนโครงการกลองสะบัดชัยพันธงอย่างตรง
ประเด็นว่า

...ในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ "เซาะหาของเก่า ปี๊กมาเล่าขาน โดยหาด้านาน
กองจัยยะมงคล ครั้งนี้ ทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ เกิดประสบการณ์และกำไรชีวิตที่มี
คุณค่ามากที่สุด และเกิดความคิดที่ว่า "การที่จะเอาศิลปวัฒนธรรมจากชาติ
ตะวันตก ก็ควรเลือกรับเอาแต่ศิลปวัฒนธรรมที่ดีๆมา ไม่ควรจะได้รับเอามา
ทั้งหมด ควรมีการแยกแยะว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีบ้าง แต่บางอย่างของ
ศิลปวัฒนธรรมของเราอาจจะดีก็เป็นไหนดๆ แต่ยุคสมัยนี้เกิดเด็กแนว เด็ก
แร็ป เด็กบอร์ด ฯลฯ เข้ามาครอบงำเยาวชนในสังคมไทยไปแล้ว
ศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามในอดีตกำลังจะสูญหายไป ฉะนั้นพวกเราควรที่จะ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามเอาไว้ให้นานที่สุดตราบนานเท่านานจะเป็น
การดีที่สุด"....

เอกสารอ้างอิง

1. "กลองสะบัดชัยคล้องใจละอ่อนล้านนา" ใน **จดหมายข่าวชุมชนคนรักสุขภาพ** สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) ปีที่ 4:53 (ม.ค. 2549)
2. วิทวัส เนตรแสนสัก (2549)
"ความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการ" เชาวหาของเก่า ปีกมาเล่าขาน โดยหาด้านานก่องจ้ายะมิงคผล" ใน **หัวแก้วหัวแหวน: คนหวงแหนสี่พันบ้าน**, โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข, (สพส.).
3. เอกสารสรุปการประชุมเพื่อพัฒนาโครงการสี่พันบ้านเพื่อสุขภาพภาคเหนือ ครั้งที่ 1/2546 วันที่ 2 ตุลาคม 2546 วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่, โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข (สพส.)
4. เอกสารสรุปโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ "ภาคีสี่พันบ้านสื่อสารสุขภาคเหนือ" วันที่ 6 เมษายน 2547 วัดสวนดอก, จ.เชียงใหม่, โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข (สพส.)
5. เอกสารสรุปงานเวทีเลี้ยงส่งทางความคิด ภาคีครบ 1 ปี วัดสวนพุทธธรรมเวฬุวัน (วัดวังหิน) อ.เมือง จ.พิษณุโลก, วันที่ 26-27 มิถุนายน 2548, โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข (สพส.)
6. เอกสารสรุปเวทีการพัฒนาภาคี "รุ่นพี่ช่วยรุ่นน้อง ภาคีภาคเหนือ" ณ ม่อนดอยฟ้าร่ำพลมอ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ วันที่ 11-12 ส.ค. 2548 โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข (สพส.)
7. เอกสารสรุปงาน "พี่น้องเหอ เกลอเขาเกลอเล", ห้องประชุมสงขลาพาเลซ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จ.สงขลา วันที่ 10-11 ต.ค. 2548 โครงการสี่พันบ้านสื่อสารสุข (สพส.)